

İranda Azərbaycanlı Türk Qadın və Uşaqların Hüquqlarının Vəziyyəti Haqqında Hesabat

Sentyabr 2022 - Fevral 2023

Mündəricat

1	Təşəbbüs Qrupu Haqqında	3
2	Xülasə	4
3	Giriş	5
4	Hesabat Haqqında	6
5	İnsan Hüquqları Pozulmaları Haqqında Toplanılan Məlumatların Təsviri	8
6	İranda Etnik Uşaq Hüquqları	9
7	İranda Azərbaycan Bölgəsində Uşaq Evliliyi	10
A	Öldürülən Qadınlar və Uşaqlar	11
B	Həbs Olunan və Azadlığa Buraxılan Qadın və Uşaqlar	15
C	Kəşfiyyat Nazirliyi Tərəfindən Çağırılan Qadınlar	26
D	İşdən Uzaqlaşdırılmış Qadın	27
E	Həbsə Məhkum Edilmiş Azərbaycanlı Qadın Hüquqşünas	28
F	Məhkum Qadın Etirazçılar	28
8	Təvsiyə	35

1 Təşəbbüs Qrupu Haqqında

İrandakı son etirazların işıqlandırılmasında, azlıqların insan hüquqlarının pozulması ilə bağlı məlumatların verilməsində əhəmiyyətli bir boşluq görünür. Bu boşluğu doldurmaq üçün biz İrandan olan, hazırda ABŞ və Kanadada akademiya olan bir qrup azərbaycanlı olaraq, İranda ədalətsizliklə üzləşən azərbaycanlılar haqqında insan haqları hesabatının hazırlanmasına yardım etmək üçün təşəbbüs qrupu yaratmışıq. Bu hesabat İranın Azərbaycan regionunda İran hökuməti tərəfindən insan haqları pozuntularını işıqlandırmaq üçün on altı insan haqları fəalından ibarət İran daxilindəki Azərbaycan insan haqları şəbəkələri ilə birgə hazırlanmışdır.

Təşəbbüs qrupunun üzvləri:

Behzad Ceddi, Ayova Dövlət Universitetinin İqtisadiyyat fakültəsinin doktorantı

Lalə Cavanşir, Toronto Universitetində Türk və Osmanlı Araşdırmaları üzrə doktor

Ramin Cabbarlı, Vaşinqton Universitetinin Sosiologiya fakültəsinin doktorantı

Türkan Bozkurt, Toronto Universitetinin Yaxın və Orta Şərq Araşdırmaları üzrə magistrantı

2 Xülasə

Bu hesabat (17 sentyabr 2022-ci il – 1 fevral 2023-cü il) bir qrup azərbaycanlı hüquq müdafiəçisi tərəfindən 2022 və 2023-cü il İran etirazlarını araşdıraraq azərbaycanlı türk qadın və uşaqlara qarşı İranda insan hüquqlarının pozulmasının son vəziyyəti ilə bağlı hazırlanmışdır.

İran hökuməti etnik və dil qrupları ilə bağlı heç bir rəsmi demografik statistika açıqlamadığı üçün, İrandakı Azərbaycan türklərinin sayı barədə təxminlər vermək çox çətindir.¹ Lakin 2011-ci ilin yanvarında Türkiyəyə rəsmi səfəri zamanı İranın keçmiş xarici işlər naziri Əli Əkbər Salehi bəyan etmişdi ki, iranlıların 40 faizi türkcə danışır:

“Biz demək olar ki, eyni dildə danışırıq. İranlıların 40 faizi türkcə danışır. Bu, Türkiyə ilə İran arasında böyük bir bağdır”.

Bu hesabatın məqsədi İran İslam Respublikası tərəfindən insan haqları pozuntuları barədə məlumatlarda olan boşluqları aradan qaldırmaqdır. Bu, İran rejimi qüvvələri tərəfindən həbs edilən, sorğu-sual üçün çağırılan, işdən qovulan, güllələnərək öldürülən və işgəncələrə məruz qalan azərbaycanlı türk qadın və uşaqları haqqında insan haqları hesabatıdır.

Biz, İran İslam Respublikasının müxtəlif təhlükəsizlik qüvvələri və məhkəmələri tərəfindən fiziki zorakılıq, birbaşa güllələnmə və işgəncələrə məruz qalaraq qətlə yetirilən yalnız 11 azərbaycanlı türk qadın və uşağın kimliyini təsdiq edə bildik. Bəzi hallarda həbs edilərkən ağır fiziki və ruhi sarsıntı keçirmiş həbs edilmiş şəxslər azadlığa buraxıldıqdan sonra intihar ediblər.

Hesabatın “A” hissəsi İranın repressiv rejiminin qüvvələri tərəfindən qətlə yetirilən 11 azərbaycanlı qadın və uşaq etirazçı haqqındadır.

Hesabatın “B” hissəsi həbs edilmiş və iş prosesinin sonuna qədər azad edilmiş 79 qadın və uşaq etirazçının işini izah edir.

Hesabatın “C” hissəsində kəşfiyyat nazirliyi tərəfindən çağırılan üç şəxsin vəziyyəti haqda məlumat veriləcək və onların işi ilə bağlı təfərrüatları təqdim ediləcək.

Hesabatın “D” hissəsində biz cəza növü kimi işdən kənarlaşdırılan bir şəxsin işinə diqqət yetirəcəyik.

Hesabatın “E” hissəsində İranın məhkəmə sistemi tərəfindən saxlanılan və ittiham olunan azərbaycanlı qadın vəkilin işini araşdıracağıq.

Hesabatın “F” hissəsində etirazlar zamanı həbs edilmiş və müxtəlif cəzalara məhkum edilmiş 20 məhkumun statusu nəzərdən keçiriləcək.

¹<https://www.voanews.com/a/azerbaijani-turks-in-iran-demand-freedom-justice-national-government-/6830812.html>

3 Giriş

Məhsə Əmininin ölümündən sonra başlayan nümayişlərin dərin sosial kökləri var. Son etirazlar göstərdi ki, gender bərabərsizliyi İranda kütləvi ümummilli etirazlara səbəb olub. Həqiqətən də, Məhsə Əmininin 2022-ci il sentyabrın 16-da əxlaq polisi tərəfindən həbs edilməsi və onların Məhsənin ölümünə səbəb olması etirazlara səbəb oldu. 22 yaşlı bu qız sentyabrın 14-də Tehranın "əxlaq polisi" tərəfindən saxlanılıb. Həmin gün komada xəstəxanaya aparılıb və sentyabrın 16-da dünyasını dəyişib. Polis Məhsə Əmininin infarkt keçirdiyini iddia edib, lakin müsahibəsində Əmininin əmisi onun ürək xəstəliyini uydurma adlandırdı və Məhsənin tamamilə sağlam olduğunu təsdiqlədi. Aşağıda izah edilən ədalətsiz qanunlar və gender bərabərsizliyi İran İslam Respublikasına qarşı böyük nümayişlərə səbəb oldu. İran inqilabından dərhal sonra o dövrün hökuməti tərəfindən təsdiq edilmiş İran İslam Respublikasının konstitusiyasında patriarxal, ənənəvi və qadına zidd baxışlarının üstünlük təşkil etməsi və tətbiq edilmiş qanunlar yer alır. İran konstitusiyasına nəzər salmaq İranda qadın və uşaq hüquqlarının vəziyyətini aydın şəkildə anlamaq üçün kifayət edir. Məsələn, İran İslam Respublikasının mülki qanunlarının 907-ci maddəsinə² əsasən, oğlanın miras payı qız uşağından iki dəfə çoxdur. Yaxud, Mülki qanunların 1117-ci maddəsinə əsasən², kişiyyə ailənin ləyaqətini və praktikliyini qorumaq üçün həyat yoldaşının peşəsini və ya işini qadağan etməyə icazə verilir.

Konstitusiyadakı gender bərabərsizliyi İranda qadınların həyatının bütün sahələrinə təsir edib. Sosial institutlar və qanunlar qadınları daha aşağı sosial statusa sövq edib. Məsələn, İran məhkəmə qanunlarına görə qadınların ifadəsi kişilərin ifadəsinin yarısı qədər dəyərlənir. İran cəza qanunlarında 560-cı maddəsinə³, əsasən bərabərsizliyin başqa bir nümunəsi qadınların həyatına kişilərin həyatının yarısı qədər dəyər verməsidir.

İran Mülki Qanununun 1108-ci maddəsinə² əsasən: "Qadın evlilik vəzifələrini yerinə yetirməkdən imtina edərsə, onun nəfəqə haqqı olmayacaq". Qanunun dəstəklənməsi kişilərin qanunun bu məcburiyyətindən qadınlara qarşı istifadə etməsinə və buna əməl etmədikləri təqdirdə qadınlara bəzi məcburi zorakılıq tətbiq etmələrinə səbəb olub.

Qadınlar prezidentliyə namizəd ola bilməz və ya hakim olmaq hüququna malik deyillər. İslam Respublikası Konstitusiyasının 115-ci maddəsində⁴ deyilir: "Prezident dindar və siyasi kişilər arasından seçilməlidir". Bu o deməkdir ki, İran İslam Respublikasının qanunlarına görə qadınlar prezident ola bilməz.

İranda qadınlara tətbiq edilən bərabərsizliyin başqa bir nümunəsi pasporta sahib olmaq hüququdur. İran qanunları bu işi qadınlar üçün çox çətinləşdirir. İran qaydalarına görə, evli qadın həyat

²https://www.usb.ac.ir/FileUpload/7242_2017-3-8-12-27-22.pdf

³https://umsu.ac.ir/uploads/23_Islamic_Penal_Law_1392__Tazirat_1375.pdf

⁴https://www.shora-gc.ir/files/fa/news/1398/9/21/4354_236.pdf

yoldaşının yazılı razılığı ilə pasport almaq üçün müraciət etməlidir. Qaydalara əsasən, ərinin yazılı və rəsmi qaydada təsdiq edilmiş razılığı olmadan, evli qadınların pasportu ola bilməz. Ona görə də qadınların ərlərinin razılığı olmadan ölkəni tərk etmək hüququ da yoxdur.

Məcburi hicab, azyaşlı nikah, boşanma hüququnun olmaması, uşağa qəyyumluq hüququ, təhsil və təhsil sahəsini seçmək azadlığının olmaması, həyat yoldaşının və ya qəyyumunun icazəsi olmadan səyahət etmək hüququnun olmaması, idman meydançalarına daxil olmaq hüququnun olmaması, qadınların öldürülməsi və öldürülməsinin institutionallaşdırılması (İslam Cəza Qanununun 630-cu maddəsinə⁵ əsasən) və s. qadınlara qarşı sistemli ayrıseçkiliyin bariz nümunələridir ki, bu da onları ikinci dərəcəli hüquqlara malik vətəndaş edir.

4 Hesabat Haqqında

İran hökuməti etnik mənsubiyyət və gender qrupların rifahına birbaşa təsir edən sistemli ayrıseçkilik tətbiq etdiyinə görə insan hüquqlarının pozulması barədə məlumat verildikən etnik mənsubiyyət və cinsiyyətə xüsusi diqqət yetirilməlidir. İranın əhalisi çox müxtəlif olsa da, İranda qanunlar və qaydalar bu müxtəlifliyə uyğun gəlmir və bir çox hallarda çox fundamental hüquqları pozur. Dəlillər göstərir ki, etirazlar, narazılıqlar kimi sosial hadisələrdə hakimiyyətin bu qruplara münasibəti fərqli olub.

Bir çox ölkələrdə qadın hüquqları kontekstində imkanlar qarşısında formal maneələr aradan qaldırılsa da, bir çox sosial institutlar, etiketlər və normalar qadınlara qarşı bərabərsizliyi təşviq edir. Bununla belə, İranda həm rəsmi, həm də qeyri-rəsmi qurumlar qadın hüquqlarının əleyhinədir. Ümumiyyətlə, İran irqi, cinsi və dininə görə təbəqələrə bölünüb. İranın hökuməti, konstitusiyaları və qurumları fars dili, kişilərin hökmranlığı və şiə dini əsasında formalaşmışdır. İran xəritəyə kimi son etirazların statistik məlumatlarına nəzər saldıqda biz müşahidə edirik ki, ölənlər əsasən İranın fars olmayan etnik və ya şiə olmayan qrupların yaşadığı sərhəd əyalətlərində yerləşir. Şahidlərdən, qurbanların ailələrindən, dərc olunmuş məlumatlardan və nümayişçilərdən toplanmış sübutlara əsasən, təhlükəsizlik və SEPAH qüvvələri həmin bölgələrdə etirazları daha kəskin boğmaq üçün ağır, yarı ağır silahlardan, helikopterlərdən, "heksaxloroetan" qazından və odlu silahlardan qəsdən istifadə ediblər.

İranda sistemli ayrıseçkiliyin bir neçə təbəqəsi var. İranda tam insan və vətəndaş hüquqlarından istifadə etmək və birinci dərəcəli vətəndaş sayılmaq üçün İran İslam Respublikasının ideologiyasını dəstəkləyən fars şiə olmalıdır. Məsələn, əgər bir şəxs farsdırsa, İran İslam Respublikasının ideologiyasını dəstəkləməyən şiə qadın yalnız iki cəhətdən ayrıseçkiliyə məruz qalır. Bir-

⁵Maddə 630: "Əgər kişi həyat yoldaşının bir kişi ilə zina etdiyini görsə və qadının o kişiye tabe olduğunu bilsə, ər həmən zamanda onları öldürə bilər..."

incisi, qadın olduğuna görə, ikincisi, rejimin ideologiyasını dəstəkləmədiyinə görə. Məsələn, şiə olmayan fars olmayan bəluc qadına qarşı əhəmiyyətli dərəcədə daha çox ayrıseçkilik var. Belə bir şəxs fars olmadığına, kişi olmadığına, fərqli dini inanclara malik olduğuna görə sistemli ayrıseçkiliyə məruz qalacaqdır. Konstitusiyada və sosial institutlarda mövcud bütün bu ayrıseçkiliklər hökumətin etirazlara yanaşmasına da təsir edib. Hökumət azlıqları bəzi insanlardan daha az qiymətləndirdikdə, normal olaraq, azlıqların həyatının dəyəri rəsmi olaraq tanınan etnik mənsubiyyət qədər bərabər olmayacaq. Nəticədə, nümayişlər zamanı hökumətin azlıqların yaşadığı şəhər və ərazilərdə etirazlara yanaşması fərqli ola bilər. Azlıqları ikinci və üçüncü dərəcəli vətəndaşlar kimi görmək onların daha sərt şəkildə sıxışdırılmasına səbəb olub. Hökumət ağır və ya yüngül silah olmasından asılı olmayaraq hər cür silahı bu ərazilərə yerləşdirir. Buna görə də, bu ərazilərdə ölənlərin sayı, onları öldürmə üsulları və oradakı silahlar kəskin şəkildə fərqlənə bilər. Bu, son günlər ölkədə keçirilən etiraz aksiyalarında da özünü büruzə verdi. Cəmi iki gün ərzində, 30 sentyabr 2022-ci il və 5 oktyabr 2022-ci il tarixlərində azlıqların yaşadığı Zahedan şəhərində 129 nəfər hökumət tərəfindən vəhşicəsinə öldürüldü. Bundan əlavə, kürdlərin yaşadığı ərazidə 122 nəfər qətlə yetirilib. Qətlə yetirilən Azərbaycan türkləri arasında 11 nəfər uşaq və qadın olub. Həmçinin İranın Azərbaycan bölgəsində saxlanılan etirazçılar arasında qadın və uşaqların payı xeyli yüksək olub. Təəssüf ki, beynəlxalq insan haqları müxbirləri əsasən ucqar bölgələrdən bu məlumatlara kifayət qədər çıxış əldə edə bilmirlər, baxmayaraq ki, son xəbərlərin təhlili hökumətin fars olmayan qadın və uşaqları fars qadın və uşaqlarından daha sərt şəkildə reaksiya gördüyünü göstərdi. İnsan haqları ilə bağlı məlumatlara adekvat çıxışın olmaması səbəbindən insan haqları təşkilatları İranın sərhəd əyalətlərində nadir hallarda insan hüquqları pozuntularını əks etdirir, burada onlara qarşı ayrıseçkilik çoxşaxəlidir və hüquqları davamlı və sistemlik şəkildə pozulur.

ABŞ və Kanadada yaşayan azərbaycanlı hüquq müdafiəçiləri İran daxilindəki azərbaycanlı hüquq müdafiəçiləri və şəbəkələrindən istifadə edərək Qərbi Azərbaycan, Şərqi Azərbaycan, Ərdəbil, Zəncan və Qəzvin əyalətlərində qadın və uşaq hüquqlarının vəziyyəti ilə bağlı bu hesabatı hazırlayıblar. Rejimin etirazçıları sıxışdırması Azərbaycan, Bəlucistan və Kürdüstanda daha sərt olub. Yayılan videolardan görünür ki, Bəlucistanın Zahedan şəhərində polis və təhlükəsizlik qüvvələri insanları güllələmək üçün dəfələrlə pulemyotdan atəş açıblar. Zahedandakı bəzi mənbələr helikopterlərdən də etirazçılara atəş açıldığını bildiriblər.⁶ Böyük Britaniyada yerləşən "Bəluc Aktivistləri Kampaniyası"⁷ Zahedanda güllələnərək öldürülən 96 etirazçının adlarını dərc edib və 30 sentyabr 2022-ci il tarixində nümayiş zamanı güllə yarası alaraq 300-dən çox adamın yaralandığını açıqlayıb. Orada ən azı 12 uşaq birbaşa atəşlə qətlə yetirilib. "Amnesty International" "təhlükəsizlik qüvvələri tərəfindən Sistan və Bəlucistan əyalətindəki bəluc etirazçılara, ətrafdakılara və ibadət edənlərə qarşı kütləvi miqyasda dəfələrlə öldürücü güc tətbiq edilməsi nümunələrini sənədləşdirib.

⁶<https://rb.gy/kkykxb>

⁷<https://tinyurl.com/mr2tk5k3>

Qeydə alınan faktlar digər bölgələrdə əhaliyə qarşı baş verən dəhşətli dərəcədə yüksək zorakılıq səviyyəsini belə üstələyir.”⁸ Bəluc azlığına qarşı repressiyalara gəldikdə isə, Çarbahar-Sistan və Bəlucistan əyalətinin deputatı Moinaddin Saeedi, ümummilli etirazlar zamanı hakimiyyətin bəluc azlığına qarşı davranışını tənqid etdi. O dedi: “Burada sual ondan ibarətdir ki, niyə [təhlükəsizlik qüvvələrinin] etirazçılara [Sistan və Bəlucistan əyalətində] reaksiyası digər yerlərdəkindən fərqlidir? ... Ölkə boyu iğtişaşlar zamanı öldürülən insanların üçdə birindən çoxu Bəlucistanda öldürülüb. Niyə?”⁹

İranda təhlükəsizlik qüvvələri Qərbi Azərbaycanda Məhabad və Piranşəhrdə etirazları yatırmaq üçün ağır silahlardan istifadə edib.¹⁰ Binaların üstünə yerləşdirilmiş kalaşnikov avtomatları, kəmərlı pulemyotlar və snayperlər kimi hər cür yüngül, yarı ağır və ağır silahlarla insanların sıxışdırılması həyata keçirilirdi.¹¹

Bu hesabatdakı qurbanlar haqqında məlumatları İranda xaricindəki və daxilindəki azərbaycanlı hüquq müdafiəçiləri, şahidlər, qurbanların yaxınları, video kadrlar, yerli xəbər resursları və jurnalistlərdən toplanılıb.

5 İnsan Hüquqları Pozulmaları Haqqında Toplanılan Məlumatların Təsviri

Son nümayişlər zamanı hökumət etirazçıları həqiqi güllələrlə öldürməyə başladı. Təhlükəsizlik qüvvələri çoxlu etirazçıyı həbs edib, yaralayıb və ya güllələyib.

Ölənlərin əksəriyyətinə tufənglərdən açılan güllələr səbəb olub. Tehranda və azərbaycanlıların çoxluq təşkil etdiyi digər böyük şəhərlərdə qurbanlar haqqında məlumatın olmaması səbəbindən azərbaycanlı itkiləri asanlıqla müəyyən etmək mümkün deyil. Buna baxmayaraq, onların bəziləri dəfn qeydləri, ailə üzvlərinin ifadələri, hüquq müdafiəçilərinin araşdırmaları və qurbanların sosial media profilləri əsasında müəyyən edilib. Bu arada, təhlükəsizlik orqanları müəyyən hallarda qurbanların yaxınlarına ölüləri paytaxt Tehrandan kənardə, məsələn, doğma şəhərlərində dəfn etmək üçün təzyiq göstərir. Bu nümunələrdə qurbanların mənsəyi müəyyən edilə bilər. Biz həyatını itirən 11 azərbaycanlı qadın və uşağın kimliyini təsdiq edə bildik.

⁸<https://www.amnesty.org/en/documents/mde13/6193/2022/en/>

⁹<https://www.entekhab.ir/fa/news/702051>

¹⁰<https://ir.voanews.com/a/mahabad-sunday-20-nov/6843235.html>

¹¹<https://www.akhbar-rooz.com/180557/1401/08/28/>

6 İranda Etnik Uşaq Hüquqları

İranlı qadın və uşaqlar, xüsusən də etnik azlıqlar davamlı olaraq fiziki zorakılıq və şifahi təhqir kimi müxtəlif zorakılıqlara məruz qalırlar.¹² Bu zorakılıq uşaq intiharları, depressiya, narkomaniya və boşanmalarla nəticələnir. Bundan əlavə, bu cür zorakılıq qızların evdən və ailədən qaçaraq daha böyük şəhərlərə sığınmaq meylinin artması ilə nəticələnir. Məhkəmə Tibb Təşkilatının Kliniki Ekspertiza İdarəsinin baş direktoru Fərzaneh Mehdizadə bildirib ki, 2022-ci ildə 75 min qadın və uşaq məişət zorakılığı nəticəsində fiziki xəsarətlər alaraq məhkəmə tibbi ekspertizasına müraciət edib.¹³ Bu problemlərlə yanaşı, azlıqların uşaqları başqa çətinliklərlə də üzləşirlər. Etnik azlıq sayılan uşaqlar ana dillərini öyrənməkdən məhrum ediliblər. Bəluclar, Azərbaycan türkü, ərəb və kürd uşaqları fars dilində təhsil almağa məcbur ediliblər. İran təhsil sistemində onların ana dilləri qadağan edilib. Bu, fars olmayan uşaqlar arasında orta məktəbi tərk etmə nisbəti və fars olmayan bölgələrdə daha çox savadsız əhəlinin olması ilə nəticələnib. Sonradan bu uşaqların əksəriyyəti uşaq işçisinə çevrilib.¹⁴

İranda etnik uşaqlar üçün ad seçmələri ilə bağlı ayrışdırıcılıq tənziqləməsi də mövcuddur. İranın qeydiyyat şöbəsi doğulan körpələrə ad seçmək üçün “təsdiqlənmiş” adların siyahısını hazırlayıb. Siyahıya ilk növbədə islam, fars və dini adlar daxildir. Buna görə də fars olmayan köklü adların əksəriyyəti siyahıdan çıxarılıb və fars olmayan valideynlər öz dil və mədəniyyətlərinə uyğun ad seçməkdə sərbəst deyillər. Məsələn, İranın Azərbaycan bölgəsində bir çox valideynlər Azərbaycan və türk adlarının əvvəlcədən müəyyən edilmiş siyahıya salınmamasını istədikləri üçün doğum haqqında şəhadətnamə və şəxsiyyət vəsiqəsi almaqda problemlərlə üzləşiblər. İran əhəlisinin az qala yarısını azərbaycanlı və digər türklər təşkil etsə də, tənziqləmə Azərbaycan və türk adlarını əcnəbi adlar hesab edir və həmin adları siyahıdan çıxarır. Azərbaycanlı valideynlər təsdiq edilmiş siyahıda deyil, ad seçəndə onların övladlarına avtomatik olaraq doğum haqqında şəhadətnamə və şəxsiyyəti təsdiq edən sənədlər verilmir ki, bu da valideynlərin və uşaqların hüquqlarını pozur. Övladlarına Azərbaycan adları istəyənlər uzun sürən bürokratik savaşa girməlidirlər. Bəzi hallarda valideynlər bundan imtina edir və təsdiqlənmiş ad seçirlər. Ad tənziqləməsi İranın uzunmüddətli farslaşdırma siyasətinin bir hissəsidir. Hazırda bir çox azərbaycanlı və digər etnik uşaqların şəxsiyyətini təsdiq edən sənəd yoxdur. Buna görə də, onlar məktəb və səhiyyə də daxil olmaqla bütün sosial və dövlət xidmətlərindən kənar qalırlar. Bu, İranın əvvəllər imzaladığı 1990-cı il Uşaq Hüquqları Konvensiyasının 7-ci maddəsini pozur.

Şəxsiyyəti təsdiq edən sənədlərdən məhrum edilən bəlucl uşaqlarının vəziyyəti daha acınacaq-

¹²Valideynlər tərəfindən uşaqlara qarşı fiziki zorakılığa da İran Mülki Qanununun 1179-cu maddəsinə əsasən “cəza” adı altında icazə verilir, bu şərtlə ki, bu, “ənənəvi” hüdudlardan kənara çıxmasın.

¹³<https://tinyurl.com/4ue8ca6w>

¹⁴<https://tinyurl.com/bddjznur>

lıdır. İran Parlamentinin Sosial Komissiyasının keçmiş üzvü Məsud Rezai Khane Mellat Xəbər Agentliyinə verdiyi müsahibədə qeyd edib ki ölkədə yaşayan sənədsiz bəlucların ümumi sayı 1 milyondan çoxdur ki, onların da 400 mini uşaqdır.

Şəxsiyyətini təsdiq edən sənədləri olmayan insanlar və uşaqlar bütün fundamental hüquqlardan və sosial xidmətlərdən, o cümlədən səhiyyə və təhsildən məhrumdurlar.

7 İranın Azərbaycan Bölgəsində Uşaq Evliliyi

Uşaq nikahlarının mədəni və dini mənşəyə malik olmasına baxmayaraq, hökumətlər və konstitusiyalar qadınlara və uşaqlara qarşı bu zülmün təşviq edilməsində və təşkilatlanmasında mühüm rol oynayır. İran mülki qanununun 1210-cu maddəsinə¹⁵ və islami qaydalara əsasən, qızlar üçün həddi-bülüğa çatma yaşı 9, oğlanlar üçün isə 15 yaşdır. Lakin mülki qanunvericiliyin 1041-ci maddəsinə¹⁵ əsasən, 13 yaşına çatmamış qızların və 15 yaşına çatmamış oğlanların nikaha daxil olması məqsədəuyğun olmaq şərti ilə onların valideynlərinin icazəsi ilə həyata keçirilir və bu, səlahiyyətli məhkəmənin qərarı ilə həyata keçirilə bilər.

“İran Statistika Mərkəzinin dərc etdiyi son statistik məlumatlar göstərir ki, 2022-ci ilin yazında 10-14 yaş arası 9753 qız evlənib ki, bu da son iki ilin mövsümi statistikasına müqayisədə rekord göstəricidir. Statistika görə, 2020-ci ilin eyni dövrü ilə müqayisədə əsasən 10-14 yaş arası olan yetkinlik yaşına çatmayan qadın nikahlarında 32% artım var. Eyni statistika görə, eyni dövrdə 15-19 yaş arası olan 45552 qız da evlənib.”¹⁶ Statistika yalnız Vətəndaşlıq Qeydiyyatı Təşkilatında qeydə alınmış nikahlar daxildir. Bununla belə, İSNA xəbər agentliyinin məlumatına görə, uşaq nikahlarının əksəriyyəti qeydə alınmır, bu da yetkinlik yaşına çatmayanların nikahları ilə bağlı dəqiq hesablamaların olmamasına səbəb olur. Üstəlik, hesablara nadir hallarda yetkinlik yaşına çatmayan evli kişilər daxildir.

İran cəmiyyəti uşaq nikahından başqa, azyaşlı boşanmış analar kimi başqa ciddi problemlərlə də üzləşib. Bəzi hallarda onların da uşaqları olur, lakin yaşayış xərclərini ödəmək üçün iqtisadi resursları olmur. Statistikalara əsasən, 2022-ci il martın 6-dan noyabrın 19-dək 15 yaşadək analardan 969, 15-19 yaşadək analar tərəfindən 44896 uşaq dünyaya gəlib.¹⁶

Araşdırmalar göstərib ki, iqtisadi çətinliklər və uşaq xərclərini ödəyə bilməmək, yoxsulluq, evlilik müqabilində pul almaq və savadsızlıq İranda uşaq nikahlarının artmasının əsas amillərindəndir. İranda sərvətin paylanmasında qeyri-bərabərlik fars olmayan uşaqları bu sosial problemlər qarşısında daha həssas edib. Fars olmayan cəmiyyətlər arasında zəif iqtisadiyyat bu sosial hadisələri daha çox adi hala gətirib. Məsələn, Ərdəbil vilayətində (Azərbaycan türklərinin məskun-

¹⁵https://www.usb.ac.ir/FileUpload/7242_2017-3-8-12-27-22.pdf

¹⁶<https://www.isna.ir/>

laşdığı əyalət) uşaq nikahlarının geniş yayılması narahatlıq doğurur və bu tendensiyanın qarşısını almaq üçün həll yolu düşünülməlidir. Statistikalara görə ki, 2019-cu ildə Ərdəbil vilayətində 12 min nikahın 37%-i 10-14 yaş arası qızlar, həmin il qeydə alınan ümumi nikahların 42%-i isə 19 yaşınadək qızlar olub.¹⁷

A Öldürülən Qadınlar və Uşaqlar

Əslində 2022-ci ilin sentyabrında başlanan ümummilli nümayişlərdən sonra qadınlara qarşı sistemli şəkildə ayrıseçkilik edən və onlara aşağı təbəqədən olan vətəndaş kimi yanaşan İran rejimi onların etirazlarını boğmağa başlayıb. Yuxarıda müzakirə etdiyimiz kimi, qadınlara qarşı ayrıseçkilik İran konstitusiyası tərəfindən dəstəklənir. İran konstitusiyasının mühüm islahatlara və müasir cəmiyyətin tələbləri əsasında yenidən yazılmasına ehtiyacı var. İranın konstitusiyası islam/şiə dini və fars mədəniyyəti əsasında formalaşmışdır. Nəticədə, İranda etnik müxtəlifliyi nəzərə alaraq, qadınların etnik mənşəyi də onların sosial statusuna və sinfinə təsir göstərir. Məsələn, Azərbaycan türki kökənli qadınlar fars qadınları ilə bərabər deyillər. Eynilə, bəliuc qadınları şiə əsaslı sistemdə sünni mənşəyini nəzərə alaraq, cinsi, etnik mənsubiyyəti və dinə görə üçqat ayrıseçkilikə məruz qalırlar.

İranda repressiv rejimin əsas hədəfi qadınlar və uşaqlardır. Davam edən etirazlar zamanı rejim ən azı 44 uşağı öldürüb. İranda ən azı 11 azərbaycanlı türk qadın və uşaq repressiv qüvvələr tərəfindən öldürülüb. Amnesty International elan edib ki:

“Uşaqlar Amnesty International tərəfindən qeydə alınan etirazçılar və ətrafdakıların ümumi ölümlərinin 14%-ni təşkil edir ki, bu da etirazların başlanmasından bəri 300-ü keçib. Təhlükəsizlik qüvvələri tərəfindən törədilən qətlərlə bağlı araşdırmalarımız davam edir və öldürülənlərin, o cümlədən uşaqların sayının daha çox olduğu güman edilir”.

Təbrizdəki nümayişlərdən bir gün sonra Zəncan 2022-ci il sentyabrın 21-də etirazlara qoşulub. Zəncanda etirazçıların toplanması çərşənbə günü saat 18:00 radələrində başlayıb və tədricən şəhərin digər mərkəzi rayonlarına yayılıb. Etiraz edənlərin sayının artması ilə polis və təhlükəsizlik qüvvələri dəyənəklərlə vətəndaşlara hücum edib, gözyaşardıcı qaz atıb və birbaşa ov tüfəngi ilə etirazçılara atəş açıb. Metal güllə və dəyənəklərin zərbəsi nəticəsində bir neçə vətəndaş yaralanıb. Polis və təhlükəsizlik qüvvələri etirazları dayandırmaq üçün bir çox vasitə və üsullardan istifadə edib. Nümayişlər zamanı **Mehrdad Qurbani** və **Mehdi Mousavi** 21 sentyabr 2022-ci il çərşənbə günü rejim qüvvələri tərəfindən güllələnib. Yerli xəbərlər azyaşlı Mehdi Musəvinin 5 güllə ilə və başına ilə bədəninə çoxsaylı dəyənək zərbələri ilə öldürüldüyünü təsdiqləyib. Həmçinin Mehdi Musəvi dünyasını dəyişəndə cəmi 16 yaşında idi.

Yerli məlumatlara görə, hakimiyyət kəşfiyyat agentlərinin təzyiqi ilə Mehdi Musəvinin cənazəsi-

¹⁷<https://kayhan.ir/fa/news>

İranda Azərbaycanlı Türk Qadın və Uşaqların Hüquqlarının Vəziyyəti Haqqında Hesabat

Qurbanın adı	Doğum ili	İşi	Şəhər	Genderi	Şəkil
Mehrdad Qurbani	2004	Tələbə	Zəncan	Kişi	
Mehdi Musəvi	2006	Tələbə	Zəncan	Kişi	
Hədis Nəcəfi	1999	İşçi	Kərəc	Qadın	
Sarina İsmayılzadə	2006	Tələbə	Kərəc	Qadın	
Əsra Pənahi	2006	Tələbə	Ərdəbil	Qadın	
İsmayıl Heydəri	2004	İşçi	Ərdəbil	Kişi	
Parisa Bəhməni	1970	Həkim	Zəncan	Qadın	
Nəsim Sedqi	2000	Bilinmir	Qərbi Azərbaycan - Urmu	Qadın	
Yalda Ağafəzli İrdmosi	2003	Tələbə	Tehran	Qadın	
Aylar Həqqi	1999	Həkim	Şərqi Azərbaycan - Təbriz	Qadın	
Ərşiya İmamquluzadə Ələmdari	2006	Tələbə	Şərqi Azərbaycan - Ələmdar	Kişi	

ni ailəsinə təhvil verməyib. Məmurular yalnız onun ailəsinə onun dəfnində iştirak etməyə icazə veriblər. Mehdi Musəvinin cənazəsi xəstəxanadan birbaşa Zəncanın Beheşt Zəhra qəbiristanlığına aparılaraq, əksər qohumlarının və digər Zəncan vətəndaşlarının iştirakı olmadan və yalnız bir neçə ailə üzvünün iştirakı ilə dəfn edilib.

Təhlükəsizlik agentləri Mehdi Musəvinin ailəsinə hədələyiblər ki, əgər onun İslam Respub-

likasının polisləri tərəfindən öldürüldüyünü üzə çıxarsalar, digər ailə üzvlərini də həbs edib "aradan çıxaracaqlar". Bundan əlavə, zəncanlı bir neçə nəfər Zəncandakı etirazlarda 3-5 etirazçının öldürüldüyünü bildirib. Lakin bu iddiaları müəyyən etmək çətin idi və biz digər qurbanların şəxsiyyətini təsdiq edə bilmədik.

Yerli məlumatlara görə, 23 yaşlı **Hədis Nəcəfi** 21 sentyabr 2022-ci ildə Kərəcdə təhlükəsizlik qüvvələri tərəfindən qarnından, boynundan, ürəyindən və əlindən altı güllədən yarası alıb və Kərəcdəki Qaim xəstəxanasına aparıldıqdan sonra orada dünyasını dəyişib.

Video və fotolarda qurbanların başlarından vurulduqları və güllələndikləri göstərilir. Atılan güllələr Hədis Nəcəfini öldürüb. Anası və bacısı bildiriblər ki, təhlükəsizlik qüvvələri Hədisin meyitini təhvil alanda onun üzündə güllə yarası görüblər. Onun əvvəllər qadın hüquqları ilə bağlı fəaliyyətinin olub olmadığını təsdiq edə bilmədik; lakin o, İnstagram və TikTok hesabında məcburi hicaba qarşı olduğunu göstərən türk pop musiqisi və Azərbaycan mahnıları da daxil olmaqla son viral trendlə rəqs edən videolar yerləşdirib. Son İnstagram hekayəsində o, "Etirazlara həyəcanla gedirəm. Bir neçə ildən sonra geriye baxıb, aksiyalarda iştirak etdiyimi və hər şeyin dəyişdiyi üçün özümü xoşbəxt hiss etmək istəyirəm" yazmışdı.

Təəssüf ki, İranda dinindən və milliyyətindən asılı olmayaraq bütün qadınlar üçün ictimai yerlərdə hicab məcburidir. 23 yaşlı Hədis Azərbaycanda yeni nəslin nümayəndəsi idi. O, Azərbaycan mədəniyyəti kimi qadın və milli hüquqlardan xəbərdar idi. O, İnstagramında moda paylaşmağı, türkcə altyazılar və tərcümeyi-halı ilə hicablı və hicabsız saç düzümü etməyi çox sevirdi. O, İnstagram biosunda türkcə "Başqa mən varsa yerimi doldur" yazıb. O, qadın hüquqlarına etiraz edərkən güllələnərək öldürülən TikToker idi. Sonradan o, Azərbaycan müqavimətinin simvoluna çevrilib.

Müəyyən edilmiş qurbanlardan biri də, Mehrşəhr, Kərəcdən olan 16 yaşlı **Sarina İsmailzadə**dir. O, 2022-ci il sentyabrın 21-də keçirilən ümummilli etirazlar zamanı İran İslam Respublikasının repressiv qüvvələri tərəfindən öldürülüb. Yerli xəbər və məlumatlara görə, bu Yeniyyətmanın anası qızının ölümünə dözə bilməyib və intihar edib.

Sentyabrın 23-də Ərdəbil vilayətinin Meşginşəhr şəhərinin Qurdtəpə kəndindən olan 18 yaşlı **İsmail Heydəri** öldürülüb. O, Mazandaranın Niştarud şəhərindəki Motelqoda tək yaşayıb, kənddəki valideynlərinə pul göndərmək üçün çörək sexində işləyirdi.

Kəşfiyyat qüvvələrinin açdığı güllə doktor **Pərisa Bəhməni** də öldürüb. Pərisa Bəhməni Azərbaycanın Zəncan şəhərindən olan ümumi cərrah idi. O, oktyabrın 26-da Tehran Tibb Sistemini binası qarşısında həkimlərin toplantısı zamanı İran təhlükəsizlik qüvvələrinin vəhşicəsinə hücumuna məruz qalaraq, güllələnərək öldürülüb.

Oktyabrın 31-də Qərbi Azərbaycanın Urmiya şəhərində keçirilən etiraz aksiyaları zamanı 22 yaşlı qız **Nəsim Sedqi** təhlükəsizlik qüvvələri tərəfindən öldürülüb. Nəsim Sedqi nümayişlərdə təhlükəsizlik qüvvələrinin birbaşa atəşi nəticəsində həlak olub. Ailəsi onun ölüm səbəbini bədbəxt Hədisə kimi açıqlamaq üçün təhlükəsizlik orqanlarının təzyiqinə məruz qalıb. Onun cənazəsi noyabrın 2-də ciddi təhlükəsizlik tədbirləri ilə Şahindəj qəbiristanlığında dəfn edilib.

Digər qurban isə oktyabrın 14-də Ərdəbil vilayətində təhlükəsizlik qüvvələri tərəfindən döyülərək dünyasını dəyişən **Əsra Pənahi** olub. Ərdəbildəki Şahed məktəbinin bəzi digər tələbələri də hökumətin təşkil etdiyi yürüşdə iştirakdan imtina etdiklərinə görə döyülməblər. 15 yaşlı tələbə Əsra Pənahi vəhşicəsinə döyülərək keçirdiyi daxili qanaxma nəticəsində həyatını itirib. 2022-ci il oktyabrın 14-də hökumət agentləri İranın Ərdəbil vilayətində rejim tərəfdarlarının mitinqini planlamışdı. Onlar məktəbli qızlara bu mitinqdə iştirak etməyi və rejimin lehinə şüarlar səsləndirməyi tapşırırmışdılar. Lakin bir çox məktəbli qız hakimiyyətin lehinə yox əksinə əleyhinə şüarlar səsləndirmişdilər. “Diktatora ölüm” kimi rejim əleyhinə şüarları səsləndirən cəsarətli məktəbli qızlar arasında Əsra Pənahi də var idi.

19 yaşlı **Yalda Ağafazli İrdmosi** Tehrandakı etiraz aksiyaları zamanı həbs edilib və Qərçək həbsxanasında ağır işgəncələrə və döyülməyə məruz qalıb. Əslən Səreyn-Ərdəbil vilayətindən olan Yalda Ağafazli İrdmosi Tehranda yaşayıb və onun intihar etdiyi bildirilir. Ailəsinin dediyinə görə, o, heç bir psixi problemi olmayan sevinc və həvəslə dolu bir yeniyetmə idi. Azadlığa çıxandan bir neçə gün sonra onun intihar xəbəri dərc olundu. Onun dəfn mərasimi şənbə günü, noyabrın 21-də təhlükəsizlik qüvvələrinin yaxından nəzarəti altında keçirilib. Yalda Ağafazli İrdmosi ailəsi təhlükəsizlik qüvvələrinin təhdidləri altında susmağa məcbur olub.

Yaldanın qohumları onun noyabrın 4-də həbs edildiyini və noyabrın 15-də sərbəst buraxıldığını deyirlər. Cümə günü, noyabrın 20-də o, həbsxanada aldığı travma və həbs zamanı məruz qaldığı kobud rəftar və işgəncə səbəbindən intihar edib. Yalda Ağafazli İrdmosi azadlığa buraxıldıqdan sonra təhlükəsizlik işçiləri tərəfindən təzyiqlərə məruz qalıb və onun ünsiyyəti məhdudlaşdırılıb.

Noyabrın 16-da Şərqi Azərbaycanın Mələkan şəhərindən olan azərbaycanlı tibb tələbəsi **Aylar Həqqi** Şərqi Azərbaycanın Təbriz şəhərində keçirilən etiraz aksiyalarında həlak olub. Aylar Həqqinin əmisi Mahmud Cəfəri audio faylda Ayların başının arxasına güllə dəyməsi nəticəsində öldüyünü bildirib. Təhlükəsizlik qüvvələri Ayların meyidini iki gün ailəsinə təhvil verməyib. Kəşfiyyat qüvvələri Ayların ailəsinə məcbur edib ki, onlar Ayların hündürlükdən yıxılaraq qarnına dəmir batması nəticəsində öldüyünü desinlər. Rejimin məmurları çarəsiz bir cəhdlə Həqqinin ailəsinə qızlarının ölüm səbəbinin yüksəklikdən yıxılaraq intihar olduğunu inandırmağa çalışırdılar. Kəşfiyyat qüvvələri Ayların atasını əmrə tabe olmayıb, müqavimət göstərdiyi üçün həbs ediblər. Təhlükəsizlik qüvvələri ölmüş azərbaycanlı qadının cəsədini ailəsinə doğma şəhərindən uzaqda yerləşən Va-

di Rəhmət qəbiristanlığında sakitcə dəfn edilmək şərti ilə təhvil verib. Yerli mənbələrin və Ayların atasının verdiyi məlumata görə, əmisinin mü sahibəsi olan audio fayl yaydıqdan sonra təhlükəsizlik qüvvələri onu da həbs ediblər. Bu hesabatə qədər onun vəziyyəti ilə bağlı heç bir yenilik olmayıb.

Aylar Həqqinin ailəsi Təbrizdə İrə rejiminin təhlükəsizlik qüvvələri tərəfindən təzyiq altındadırlar və hər cür təhdidlərə məruz qalıblar. "ARCH" hüquq müdafiə təşkilatının məlumatına görə, rejim qəsdən təhlükəsizlik qüvvələrini Ayların atasının evinə aparən məhəlləyə yerləşdirib ki, onun ailəsinin səssiz və sakit yas saxlamağa məcbur etsin.

16 yaşlı yeniyetmə **Ərşiya İmamqulizadə Ələmdari** Culfada molların əmmaməsini başından atdığı üçün həbs edilib. O, on gün həbsdə olub və azadlığa çıxandan iki gün sonra intihar edib. Əslən Şərqi Azərbaycanın Ələmdar (Hadişəhr) şəhərindən olan və Rəşt sakini olan Ərşiya doğma yurduna qohumlarını ziyarət etmək üçün getmişdi. Orada təhlükəsizlik qüvvələri onu molların əmmaməsini başından atdığına görə müəyyən edib və təhlükəsizlik idarəsinə çağırıblar. Ərşiyanın atası onu təhvil verməkdən imtina edib və onlar Rəştə qayıdıblar. Lakin təhlükəsizlik qüvvələrinin bir neçə dəfə təkrarlanan təhdidlərinə görə Ərşiyanın ailəsi Ələmdara qayıtmağa məcbur olub. Ərşiya özünü ədliyyə orqanlarına müraciət etdikdən sonra onu əvvəlcə Ələmdar təcridxanasına, daha sonra isə Təbrizə köçürüblər.

Yerli mənbənin bildirdiyinə görə, sərbəst buraxıldıqdan sonra Ərşiya etiraf edib ki, "hər gecə bizi həb atmağa məcbur edirdilər". Azərbaycanlı yeniyetmə həbsdə olduğu müddət ərzində məruz qaldığı işgəncə və pis rəftara görə müvəqqəti azadlığa çıxdıqdan sonra ağır depressiya keçirib və həbsdən qayıtdıqdan cəmi bir neçə gün sonra intihar edərək həyatına son qoyub.

Polisdən verilən məlumata görə, o, həbsdə olarkən şiddətli döyülüb. Azadlığa çıxandan sonra işgəncələr nəticəsində yaranan yaraları müalicə etmək üçün həkimə müraciət edib. Ərşiya İmamqulizadənin yaxınlarının şərhələrinə görə, həbs olunarkən ona edilən təzyiqlər və işgəncələr nəticəsində aldığı fiziki və psixoloji sarsıntı onu intihara sürükləyib. Ərşiya verilən dərmanla bağlı heç bir rəsmi açıqlama verilməyib. Bu cinayət tez-tez İrə həbsxanalarında baş verir və bununla bağlı hərtərəfli araşdırma tələb olunur.

B Həbs Olunan və Azadlığa Buraxılan Qadın və Uşaqlar

Ad və Soyad	Şəhər	Şəkil
Atilla Ərfai	Şərqi Azərbaycan - Təbriz	
Səma (Sakinə) Piran	Ərdəbil	

İranda Azərbaycanlı Türk Qadın və Uşaqların Hüquqlarının Vəziyyəti Haqqında Hesabat

Mina Yəqubi	Ərak	
Məstanə Zeynalzadə	Qərbi Azərbaycan - Xoy	
Negin Əhmədi	Qərbi Azərbaycan - Xoy	
Melika Qaragözlü	Kərəc	
Armita Pavir	Şərqi Azərbaycan - Təbriz	
Səidə Moradi	Zəncan - Əbhər	
Arzu Xaleqi	Ərdəbil	
Həmidə Ketabdər	Qum	
Soda Menari	Ərdəbil	
Sədəf Əkbəri	Şərqi Azərbaycan - Təbriz	
Ayda Əkbəri	Şərqi Azərbaycan - Təbriz	
Zəhra Saleh	Şərqi Azərbaycan - Təbriz	
Sarina Xərrazi	Şərqi Azərbaycan - Təbriz	
Vida Əkbəri	Şərqi Azərbaycan - Təbriz	
Rana Mostofi Şəms	Şərqi Azərbaycan - Urmu	
Sara Mostofi Şəms	Şərqi Azərbaycan - Urmu	
Səba Abdullahi	Ərak	
Rüqəyyə Bigdeli	Kərəc	
Mitra Cavadi	Qərbi Azərbaycan - Sayınqala	
Nazənin Zəhra Çəməni	Şərqi Azərbaycan - Təbriz	
Hədiyyə Purəfruz	Şərqi Azərbaycan - Təbriz	

Alma Abdullazadə	Kərəc	
Roşənək Molayi	Kərəc	
Fərnuş Esmi	Həmədən	
Nozhan Bazazzadə	Şərqi Azərbaycan - Təbriz	
Zəhra Nadir	Həmədən	
Zöhrə Əliəkbəri Cəm	Tehran	
Hənnanə Qənbəri	Qəzvin	
Tahirə Bruceni	Tehran - Qods şəhəri	
Leila Naseri	Şərqi Azərbaycan	
Zahra (Nazanin) Muradxanlı	Şərqi Azərbaycan	
Şəqayeq Əlizadə	Qərbi Azərbaycan	
Nazənin Kiyənbəxt	Şərqi Azərbaycan - Təbriz	
Fərnaz Əlizadə Qlanbər	Şərqi Azərbaycan - Təbriz	
Maliheh Baniasad	Şərqi Azərbaycan - Təbriz	
Vəhidə Xanpur	Şərqi Azərbaycan - Təbriz	
Sonia Rəhmanzadə	Şərqi Azərbaycan - Təbriz	
Amirreza Baqeri	Şərqi Azərbaycan - Təbriz	
Zəhra Eskəndəri	Şərqi Azərbaycan - Təbriz	
Humeyra Tərabi	Şərqi Azərbaycan - Əhər	
Sədiqə Adibeyg	Şərqi Azərbaycan - Təbriz	

Aysan Adibeyg

Şərqi Azərbaycan - Təbriz

Zəhra Əzimi

Qərbi Azərbaycan - Tikantəpə

16 yaşlı **Atilla Ərfai** sentyabrın 21-də Təbrizdə həbs edilib. Həbs edildikdən sonra agentlər onu Təbrizdəki Basmınc həbsxanasına köçürüblər. Yaxınlarının dediyinə görə, Atilla xroniki astma xəstəliyindən əziyyət çəkir, bu da ailəsinin narahatlığını artırıb. Atilla şiddətli döyülməyə məruz qalıb; nəticədə onun burnu sınıb, üzünün və bədəninin müxtəlif nahiyələri xəsarət və göyərmə xəsarətləri alıb. Atilla Ərfəinin işi Təbriz Baş və İnqilab Prokurorluğunun 15-ci şöbəsinə (Təbatəbai Kompleksi) göndərilib. İşin müstəntiqi ona 4 milyard rial girov verib. "Təbriz İslam İnqilabı Keşikçiləri Korpusunun Təhlükəsizlik İdarəsi Atillanın müvəqqəti azadlığa buraxılmasının qarşısını aldı." İşin müstəntiqinin Atilla Ərfəinin ailəsinə dediklərinə əsasən, bu 16 yaşlı yeniyetmə "sosial şəbəkələr vasitəsilə vətəndaşları iğtişaşlar təşkil etmək və təşviq etmək", "küçə iğtişaşlarına rəhbərlik etmək" və "mülkə ziyan vurmaq" da ittiham olunur. Nəhayət, müvəqqəti olaraq zaminə buraxılıb. O, sərbəst buraxıldıqdan sonra ən ağır işgəncələrə məruz qaldığını bildirib. Atilla bildirmişdi ki dindirilmələr zamanı Azərbaycan türkcəsini düzgün danışır, gündəlik danışdıqlarında və WhatsApp-da bu dildən istifadə etdiyinə görə şiddətlə döyülüb təhqir edilib.

Halə Erşadi cümə axşamı, sentyabrın 22-də İranın təhlükəsizlik qurumları tərəfindən Ərdəbil şəhərində keçirilən etiraz aksiyaları zamanı həbs edilib. Halə Erşadi'nin səhhəti ilə bağlı heç bir məlumat verilməyib, təhlükəsizlik orqanları ailə və yaxınlarına hər hansı məlumat verməkdən imtina ediblər. Cari hesabat qədər onun işi ilə bağlı heç bir yeniləmə ala bilmədik.

Sentyabrın 22-də Şərqi Azərbaycan vilayətinin Mələkan şəhərində keçirilən nümayişdə çoxlu sayda insan həbs edilib. **Mobina Rəhmani, Mehri Qoləfşan, Romina Rəhmani** və 15 yaşlı tələbə **Əsəl Nahi** sentyabrın 28-də Malekan şəhərində təhlükəsizlik və polis qüvvələri tərəfindən həbs edilib.

Əsəl Nahi Təbrizin mərkəzi həbsxanasına köçürülüb. Əsəlin həbsxanadan kənarında ailəsi ilə telefon danışmaları qadağan edilib.

Romina Rəhmani həbs edilərək 2 aylıq körpəsi ilə birlikdə Marağa həbsxanasına göndərilib. Bir neçə gündən sonra səlahiyyətli şəxslər onun körpəsi Artıyanı Marağa həbsxanasında anasından ayırıblar. Yayımlanan məlumata görə, Romina Rəhmani Marağa həbsxanasında karserdə olub və anaya körpəsinin səsinə belə eşitməyə imkan verməyiblər. Ona başqa insanlarla görüşməyi və danışmağı qadağan ediblər. Romina və Mobina Rəhmani və Mehri Qoləfşan da Mələkandakı ailə toplantısında həbs ediliblər. Onun son vəziyyəti ilə bağlı əlavə məlumat əldə edə bilmədik.

Oktyabrın 30-da **Fatimə Əlif** məhkəmə prosesinin sonuna qədər zaminə buraxılıb. Fatimə Əlif çərşənbə günü, oktyabrın 26-da Təbrizdə təhlükəsizlik qüvvələri tərəfindən həbs edilərək bu şəhərin həbsxanasına aparılıb. Şahidlərin sözlərinə görə, Fatimə Əlif həbs edilərkən İran hökumətinin repressiv agentləri tərəfindən döyülüb.

Oktyabrın 27-də axşam saatlarında Səhənd Texnologiya Universitetinin dağ-mədən mühəndisliyi fakültəsinin bakalavr tələbəsi **Hənan Möəzzən** Təbrizin Şahnaz küçəsində keçirilən etiraz aksiyaları zamanı həbs edilib. Onun hazırkı durumu və onu həbs edən qüvvələr barədə məlumat yoxdur. Həmçinin ona qarşı olan ittihamlarla bağlı heç bir məlumat dərc olunmayıb.

Noyabrın 12-də Təbrizin mərkəzi həbsxanasından tələbə **Səma (Sakinə) Piran** məhkəmənin sonuna qədər zaminə buraxılıb. Əslən Ərdəbil-Parsabaddan olan Səma Piran cümə axşamı, sentyabrın 29-da Təbrizin təhlükəsizlik qüvvələri tərəfindən həbs edilərək Təbriz Mərkəzi Həbsxanasına köçürülüb.

Dekabrın 1-də **Mina Yəqubi** məhkəmə prosesinin sonuna qədər müvəqqəti olaraq zaminə buraxılıb. Hökumət mediasının məlumatına görə, o, həbs olunarkən iki dəfə intihara cəhd edib. Zaminə buraxıldıqdan sonra onun üzündə ağır işgəncə izlərinin olduğu görünüb. Gözlərinin ətrafı tamamilə əzilib, göyərmiş, üzü isə şişib.

Qərbi Azərbaycanın Urmiya şəhərində 15 yaşlı **Leyla Alaviyə**, **Nazənin Qəhrəmani**, və **Səmanə Fəthi** məhkəmə prosesinin sonuna qədər zaminə buraxılıblar. Bu şəxslər Urmiyada həbs edilmişdilər. Səmanə Fəthi 2022-ci il oktyabrın 29-da Urmiyada həbs edilib. Onların məhkəməsi fevralın 1-də keçirilib. Hakim Nəcəfzadə onların müdafiə çıxışına imkan verməyib. Məlumatlı mənbələrin bildirdiyinə görə, bu gənclər “ölkənin bütövlüyünə və ya müstəqilliyinə xələl gətirəcək hərəkətlər etmək”, “molotov kokteyli öyrətməklə milli təhlükəsizliyə zidd hərəkətlər etmək üçün əlbir olmaq” və “sistem əleyhinə təbliğat aparmaq”da ittiham olunublar. Hakim Nəcəfzadə bu gənclərin “2 ildən 5 ilə qədər azadlıqdan məhrum edilməsi” ehtimalını şifahi olaraq elan edib.

Urmiya İnkilab Məhkəməsinin üçüncü şöbəsində keçirilən məhkəmə iclası hökm çıxarılmadan və müttəhimlərin müdafiəsi üçün cəmi 5 dəqiqə verməklə başa çatıb. Yaxın vaxtlarda digər sessiyalar da keçirilə bilər.

Oktyabrın 31-də Qərbi Azərbaycanın Xoy şəhərində təhlükəsizlik qüvvələri tərəfindən həbs edilən **Məstanə Zeynalzadə** noyabrın 8-də zaminə buraxıldıqdan sonra Xoy həbsxanasından azad edilib. Yaxınlarının dediyinə görə, onun həbsi “Molla əmmaməsi atmaq”, “rəhbərliyi təhqir etmək” və “saçlarını hicabsız ictimai yerlərdə açmaq” ittihamları ilə həyata keçirilib.

Dekabrın 1-də **Negin Əhmədi** məhkəmə prosesinin sonuna qədər zaminə buraxıldıqdan sonra

Qərbi Azərbaycanın Xoy həbsxanasından azad edilib. İlk məhkəmə mərhələsində ona qarşı irəli sürülən ittiham “İran İslam Respublikası sisteminə qarşı təbliğat” olub. Negin Əhmədi noyabrın 19-da təhlükəsizlik qüvvələri tərəfindən tutularaq heç bir ittiham irəli sürülmədən Xoy həbsxanasına aparılıb. Ədliyyə orqanları onun qərarının qəbul edilməsinin və onun müvəqqəti azadlığa buraxılmasının əleyhinə idi. Əhmədinin ailəsinin Xoy Baş və İncilab Prokurorluğunda təqib edilməsinə baxmayaraq, onun ailəsinə ədliyyə və təhlükəsizlik rəsmiləri tərəfindən dəqiq cavab verilməyib.

Dekabrın 20-də **Melika Qaragözlü** müvəqqəti olaraq zaminə buraxılıb. Bu xəbəri vəkil Zəhra Minoui İnstagram səhifəsində dərc edərək yazıb: “Məleykə Qaragözlü müalicə prosesinin və həkim komissiyalarının davam etməsi üçün hökmün icrası dayandırılaraq bu gecə psixiatriya xəstəxanasından müvəqqəti evə buraxılıb”. Məleykə Qaragözlü Zəncandandır və Əllamə Universitetinin jurnalistika tələbəsidir. O, bazar günü, oktyabrın 2-də təhlükəsizlik qüvvələrinin evinin qapısını sındıraraq basqını nəticəsində həbs edilib. Bir müddət Qərçək həbsxanasına köçürülüb. Sonra İranın təhlükəsizlik qüvvələri Məleykə Qaragözlüyə qarşı təhlükəli ssenariyə başlayıb. Melika Qaragözlü Razi Əmin Abad Xəstəxanasına yerləşdirilib. Hökumətin bu transferdə məqsədi Məleykə Qaragözlünün psixoloji problemlərinin olduğunu eyham etməkdir.

Məleykənin vəkili Məhəmməd Əli Kamfiruzinin tvitində yazdığına görə, o, anasına ötən gecə (dekabrın 3-də) Razi Amin Abad Xəstəxanasında bir neçə kişi tərəfindən hücumla məruz qaldığını bildirib. Onlar ona ampula vurub çarpayığı bağlamaq niyyətində olduqlarını bildiriblər. Məleykə Qaragözlü bu vəziyyətə etiraz edərək dekabr ayında aclıq aksiyasına başlayıb. Təhlükəsizlik qüvvələrinin Məleykə Qaragözlüyə yeritməyə cəhd etdiyi ampula ilə bağlı hökumət heç bir məlumat açıqlamayıb. Qeyd edək ki, saxlanılan bir neçə etirazçı naməlum həb içməyə məcbur edilib. Daha sonra isə azadlığa çıxandan sonra intihar ediblər. İntihar nəticəsində dünyasını dəyişən Ərşiya İmamquluzadə Ələmdari həbsdən çıxandan sonra təhlükəsizlik qüvvələrinin onu narkotik qəbul etməyə məcbur etdiyini açıqlayıb. Belə görünür ki, hakimiyyət bu naməlum ampula və həblərdən rəqiblərinə qarşı istifadə edir.

Dekabrın 8-də **Armita Pavir** məhkəmə prosesinin sonuna qədər zaminə buraxıldıqdan sonra sərbəst buraxılıb. Kəşfiyyat qüvvələri Armita Pavir 2022-ci il oktyabrın 31-də Azərbaycan Mədəni Universitetinin qarşısında həbs ediblər. Şəhid Mədəni Universitetinin bu tələbəsi məhkəmə orqanlarının öz işi ilə bağlı qərarlılığına və lazımı prosesin olmamasına etiraz olaraq noyabrın 22-dən aclıq aksiyası keçirirdi. O, sorğu-sual olunmaq üçün hər gün Təbriz Mərkəzi Həbsxanasından Təbriz Kəşfiyyat İdarəsinə aparılıb. Qeyd edək ki, bu azərbaycanlı tələbə ailəsi ilə görüşmək və telefon zəngi etmək hüququndan məhrum edilmişdi.

6 oktyabr 2022-ci ildə sərablı tələbə fəal **Zəhra Pəndi** Təbrizdə həbs edilib. Bu tələbə fəalın harada olması ilə bağlı heç bir xəbər dərc edilməyib.

Aylar Əhmədi oktyabrın 8-də Urmiyada keçirilən toplantıda təhlükəsizlik qüvvələri tərəfindən həbs edilib. Onun yeri və həbsinin səbəbi ilə bağlı heç bir məlumat dərc edilməyib.

2022-ci il oktyabrın 15-də **Məryəm Əfşarniya** Ərdəbildə nümayiş zamanı həbs edilib. Onların ittihamları və həbsinin səbəbi ilə bağlı heç bir məlumat dərc edilməyib.

Rəsmi Konkisürmə Federasiyasının məşqçisi və Aslam (Taleş) sakini **Məhsa Yəzdani** oktyabrın 26-da nümayişlərdə iştirak etdikdən sonra təhlükəsizlik qüvvələri tərəfindən həbs edilib. Bu xəbərə qədər Məhsa Yəzdaninin vəziyyəti ilə bağlı heç bir məlumat yox idi.

Noyabrın 3-də fotoqraf və məhbuslardan biri olan **Səidə Moradi** Səfərabad Zəncan həbsxanasından buraxılıb. Xanım Muradinin 6 aylıq cəzasının iki həftəsini çəkdikdən sonra azadlığa buraxılması şərti olub. Səidə Muradi dekabrın 28-də ədliyyə orqanları tərəfindən həbs edilərək hökümün icrası üçün Zəncanın Səfərabad həbsxanasının karantin şöbəsinə göndərilib. Bundan əvvəl Zəncan-Əbhərdə keçirilən son etirazlar zamanı polis və təhlükəsizlik işçiləri çərşənbə günü, sentyabrın 21-də keçirilən etiraz aksiyası zamanı bir çox vətəndaşı həbs etmişdilər. Nümayiş zamanı Səidə Muradi təhlükəsizlik qüvvələri tərəfindən saxlanılıb. Səidə Muradi həbs olunduqdan sonra Zəncana-Səfərabad həbsxanasına köçürülüb. Daha sonra o, məhkəmə prosesinin sonuna qədər zəminə buraxıldıqdan sonra Zəncandakı Səfərabad həbsxanasından buraxılıb.

Arzu Xaleqi məhkəmə prosesinin sonuna qədər zəminə buraxılıb. Noyabrın 3-də kəşfiyyat qüvvələri Ərdəbildə Arzu Xaleqini həbs ediblər.

Noyabrın 15-də **Səba Abdullahi** Ərakda təhlükəsizlik qüvvələri tərəfindən həbs edilib. Səba Abdullahi feminist fəal, qərb fəlsəfəsinin tələbəsi, kino tənqidçisi və "Bidad" tələbə jurnalının redaktorudur.

Ayda Əkbəri və **Sədəf Əkbəri** məhkəmənin sonuna qədər zəminə buraxılıblar. 2022-ci il noyabrın 18-də Ayda Əkbəri və Sədəf Əkbəri Şərqi Azərbaycanın Təbriz şəhərində həbs ediləblər. Ayda Əkbəri tibb tələbəsidir, Sədəf Əkbəri isə Təbriz Universitetində stomatologiya üzrə təhsil alır.

Noyabrın 12-də yetkinlik yaşına çatmayan **Soda Manari** Ərdəbildəki Hafız parkının qarşısında gül paylayıb, şüarlar səsləndirdiyi zaman təhlükəsizlik qüvvələri tərəfindən həbs edilərək döyülüb. Bu azərbaycanlı tələbənin ailəsini Ərdəbil şəhərinin Baş və İnkilab Prokurorluğunda təqib etmələrinə baxmayaraq, onlara məhkəmə və təhlükəsizlik orqanları tərəfindən hələ də dəqiq cavab verilməyib. Soda Menarinin yaxınlarının sözlərinə görə, Sədanın həbsindən iki aydan çox vaxt keçdiyini nəzərə alsaq, o, Ərdəbil həbsxanasında heç bir ittiham irəli sürülmədən saxlanılır. O, yeniyetmədir və həbs olunmaq üçün qanuni yaşda deyil və Ərdəbil həbsxanasının vəziyyəti gənc qızlar üçün uyğun deyil. Həmçinin, onun şüar qışıraran yerdə görüntüləri internetdə yayılıb. O, Azərbaycanda cəsur qız kimi tanınır. Onun videoları cəmiyyətdə şücaət hissi yaydı. Bütün bu səbəblərə görə onun vəziyyəti və üzləşə biləcəyi mümkün cəza ilə bağlı dərin narahatlıq var. Bu

halda saxlanılan şəxslər ağır cəzaya məhkum edilə bilər. Onun statusu və mümkün ittihamları barədə hələlik dəqiq məlumat yoxdur.

Noyabrın 15-də **Həmidə Ketabdər** təhlükəsizlik qüvvələri tərəfindən həbs edilib. Həmidə Ketabdər 2019-cu il etirazlarının qurbanlarından olan İbrahim Ketabdər bacısıdır. Onun son durumu ilə bağlı heç bir məlumat yoxdur.

Noyabrın 18-də **Zəhra Saleh Şərqi** Azərbaycanın Təbriz şəhərində saxlanılıb. Mümkün ittihamlar və onun yeri barədə heç bir məlumat dərc edilməyib.

Noyabrın 17-də Təbrizdə azərbaycanlı gənclər qrupu kütləvi şəkildə həbs edilib. Həbs edilən gənclər arasında **Sarina Xərrazi** və **Aytək Qurbani** də var və məhbusların saxlandığı yer və saxlanma şəraiti barədə heç bir məlumat yoxdur.

2022-ci il noyabrın 19-da ingilis ədəbiyyatı fakültəsinin yuxarı kurs tələbəsi **Vida Əkbəri** Təbrizdə həbs edilib. Onun son vəziyyəti ilə bağlı əlavə məlumat yoxdur.

Noyabrın 17-də **Sara Mostofi Şəms** və **Rana Mostofi Şəms** Qərbi Azərbaycanın Urmiya şəhərində təhlükəsizlik qüvvələri tərəfindən həbs edilib.

Sara və Rananın anası öz instaqram səhifəsində paylaşım edərək məlumat verib ki, "Bu gün böyük qızımın telefonu ilə bir kişi mənə zəng edib ev ünvanımızı verməyimi istədi və gəlib övladlarımın sənədlərinə baxmaq istədiklərini dedi. Mən ünvanı bu kişilərə verdim, evimizə gəlib övladlarımın Amerika pasportlarını və digər sənədlərini götürdülər". Qızı Rəna bir neçə dəqiqədən sonra zəng edərək dedi ki, onların harada olduğunu bilməsə də, bacısının yanındadır və onları Amerika hökumətinə casusluqda ittiham edirlər.

Noyabrın 19-da təhlükəsizlik qüvvələri Ərdəbil şəhərində Əsra Pənahinin ölümünün 40- mərasimində **Mitra Həsənzadəni** həbs edərək onu şiddətli şəkildə döyüblər.

Vətəndaş hüquqları və qadın hüquqları müdafiəçisi xanım **Rüqəyyə Bigdeli** 2022-ci oktyabrın 5-də bir nömrəsinə gələn bir neçə zəngdən sonra Tehran təhlükəsizlik polisində çağırıldığı üçün gedib və burada heç bir izahat verilmədən həbs olunub. Sonra o, Qərçək Varamin həbsxanasına köçürülüb. Həbsindən 4 aydan çox vaxt keçməsinə baxmayaraq, Rüqəyyə Bigdeli hələ də həbsxanada ona gərəkli olan tibbi yardımdan məhrum edilib. Bu vətəndaşın fiziki vəziyyəti ilə bağlı məlumatlı mənbə Harana deyib: "Xanım. Biqdelinin gözü həbsdə olarkən ağır infeksiyaya məruz qalıb və onun ciddi əməliyyata ehtiyacı var". Lakin həbsxana rəhbərliyi onun həbsxanadan kənar xəstəxanaya göndərilməsinə mane olur.

Yanvarın 16-da **Leyla Naseri** Marağa həbsxanasından azad edilib. Leyla Naseri noyabrın 20-də Şərqi Azərbaycanın Bonab şəhərində keçirilən toplantılar zamanı təhlükəsizlik qüvvələri tərəfindən həbs edilib. Leyla Naseri Marağa həbsxanasına köçürülüb. Naseri xanımın statusu ilə bağlı uzun müddət ətraflı məlumat yox idi. Onun ittihamı ilə bağlı da heç bir məlumat yoxdur.

Noyabrın 19-da **Mitra Cavadi** təhlükəsizlik qüvvələri tərəfindən həbs edilib. O, İnkilab Prokurorluğunun birinci şöbəsi tərəfindən “ölkənin təhlükəsizliyini pozmaq və müxalifət qruplarının xeyrinə təbliğat aparmaq üçün insanları müharibəyə təhrik etməkdə və təhlükəsizlik qüvvələrinin əməkdaşlarını öldürməkdə” ittiham edilib.

Nazənin Zəhra Çəməni və **Hədiyyə Purəfruz** noyabrın 16-da Təbrizdə keçirilən ictimai etirazlar zamanı həbs ediliblər. Onların harada olması barədə heç bir məlumat dərc edilməyib. Nazənin Zəhra Çəmən 17 yaşındadır və bu onu həbs edilmiş yetkinlik yaşına çatmayanların siyahısına salır.

2022-ci il noyabrın 15-də **Hadis Şahimi** Təbrizdə təhlükəsizlik qüvvələri tərəfindən saxlanılıb. Onun haqqında məlumat dərc edilməyib.

Oktyabrın 29-da **Alma Abdullazadə** həbs edilərək Qarçaq həbsxanasına köçürülüb. Həbsindən üç aydan çox vaxt keçməsinə baxmayaraq, ona qarşı hələ də heç bir ittiham irəli sürülməyib.

2022-ci il sentyabrın 23-də **Sepideh Əhmədxani** təhlükəsizlik qüvvələri tərəfindən saxlanılıb. Təhlükəsizlik qüvvələri onun evinə basqın edərək onu həbs ediblər. Hazırda onun harada olması və ona qarşı hansı ittihamların olması barədə məlumat yoxdur.

Aksiyalar zamanı 23 yaşlı azərbaycanlı qız **Roşənək Molayi** həbs edilərək Vəramindəki Qərçək həbsxanasına aparılıb. Yaxınlarının verdiyi məlumata görə, bir neçə gündür ki, təhlükəsizlik qüvvələri onu həbsxanadan naməlum yerə köçürüblər. Roşənək Molai əslən Şərqi Azərbaycanın Təbriz şəhərindəndir.

2022-ci il noyabrın 15-də **Zəhra Pərvin** Təbrizdə həbs edilib. Onun son vəziyyəti ilə bağlı əlavə məlumat yoxdur.

2022-ci il dekabrın 7-də həmədanlı 18 yaşlı qadın blogger **Fərnuş Esmi** həbsindən iki həftə sonra Evin həbsxanasına köçürülüb. Sosial şəbəkələrdə yayımlanan xəbərlər göstərir ki, Fərnuş Esmi-nin ailəsi təhlükəsizlik qüvvələrinin təzyiqlərinə görə son iki həftədə qızlarının həbsini ictimailəşdirməkdən imtina edir.

Yanvarın 14-də **Nozhan Bazazzadə**, **Fərzanə Əli** və **Kosar Əsədi** məhkəmə prosesi başa çatana qədər zəminə buraxılıblar. Nozhan Bazazzadə İran hökumətinin təhlükəsizlik agentləri tərəfindən Təbrizdə həbs edilərək naməlum yerə aparılıb. Ailəsinin dediyinə görə, “O, 2022-ci il noyabrın 28-də Təbrizdə həbs edilib. Ailəmizin və qohumlarımızın onun haqqında bir məlumat öyrənmək cəhdləri nəticəsiz qalıb”. Həbsin səbəbləri və onun harada saxlanması barədə məlumat yoxdur.

Xədicə Cahaninin həbsindən iki həftədən çox vaxt keçməsinə baxmayaraq, o, hələ də Qərbi Azərbaycandakı Qoşaçay (Miandoab) həbsxanasında saxlanılır. Onun həbsinin səbəbləri və ona qarşı irəli sürülən ittihamlar barədə ətraflı məlumat yoxdur.

2022-ci il noyabrın 15-də **Soheila Ocaghi** Tehranın Parand şəhərində təhlükəsizlik qüvvələri tərəfindən tutularaq naməlum yerə aparılıb.

Yeniyetmə etirazçı **Zəhra Nadir** Həmədanda həbs edilib və onun harada olması barədə heç bir məlumat yoxdur.

2023-cü il yanvarın 9-da İncəsənət Universitetinin məzunu və Tarbiat Modares Universitetinin həmkarlar İttifaqı şurasının keçmiş katibi **Zöhrə Əliəkbəri Cəm** məhkəmə prosesinin sonuna qədər zəminə buraxıldıqdan sonra Evin həbsxanasından azad edilib. Dekabrın 19-da Zöhrə Əliəkbəri Cəm Tehrandə təhlükəsizlik qüvvələri tərəfindən tutularaq naməlum yerə aparılmışdı. Bir müddət onun vəziyyəti və harada olması barədə məlumat verilməmiş və onun mümkün ittihamları ilə bağlı heç bir məlumat dərc edilməmişdi.

Dekabrın 14-də Qəzvinə təhlükəsizlik qüvvələri **Hənnanə Qənbərini** həbs edərək naməlum yerə aparıblar.

Dekabrın 21-də Tehranın Qüds şəhərində **Tahirə Bruceni** saxlanılıb. Nömrəsi olmayan avtomobildə olan bir neçə silahlı şəxs Tahirə Brucenini iş yerindən qaçıraraq. Onun harada olması barədə heç bir məlumat yoxdur; Xanım Tahirə Brucerinin həyat yoldaşı 2019-cu il etirazları zamanı öldürülüb.

Yanvarın 28-də Tahirə Bruceni Kəşfiyyat Nazirliyinin 209-cu palata kimi tanınan təcridxanasından Evin həbsxanasının qadın şöbəsinə köçürülüb. Onun həbsinin səbəbləri, irəli sürülən ittihamlar və məhkəmə prosesi ilə bağlı ətraflı məlumat yoxdur, lakin bu həbsin son etirazlara dəstəklə bağlı olduğu ehtimal edilir.

Bundan əvvəl Tahirə Bruceni həyat yoldaşının ad günündə öz twitter hesabında klip yayımlayaraq Əli Fətuhinin xatirəsini yad edib və yazıb: "Əli güllələnmişdi, bu gün onun 40 yaşını birlikdə qeyd edərdik. Amma təəssüf edirik ki, bizim payımıza Vətən gülüş və şənlik deyil, qan, göz yaşı və ağrı bəxş edib".

Zəhra (Nazənin) Moradxanlı məhkəmə prosesi başa çatana qədər Təbriz Mərkəzi Həbsxanasından zəminə buraxılıb. Təhlükəsizlik qüvvələri Zəhra Moradxanlınu noyabrın 19-da Təbrizdə həbs ediblər. Onun mümkün ittihamları barədə məlumat yoxdur.

Təbrizdə yaşayan azərbaycanlı blogger **Sonia (Sona) Rəhmanzadə** məhkəmə prosesinin sonuna qədər zəminə buraxılaraq Təbriz Mərkəzi Həbsxanasının qadın şöbəsindən azad edilib.

Bu azərbaycanlı blogger öz səhifəsində yazıb: "Bu gün gəlib adıma çağıraraq azadsan dedilər. Düz deyirdilər, əsirliyim bitdi. Əşyalarımı yığıb evimə, ailəmin yanına qayıtdım". Sonia Rəhmanzadə 2022-ci il dekabrın 18-də evinin qarşısında təhlükəsizlik qüvvələri tərəfindən həbs edilib. Onun ittihamları ilə bağlı heç bir məlumat yoxdur.

Urmiyada yaşayan Təbriz İncəsənət Universitetinin tələbəsi **Şəqayeq Əlizadə** 2023-cü il yanvarın 6-da təhlükəsizlik qüvvələri tərəfindən həbs edilib. Bu azərbaycanlı tələbənin həbsinin səbəbləri, irəli sürülən ittiham və köçürülmə yeri barədə ətraflı məlumat yoxdur.

Şərqi Azərbaycan-Təbriz İncəsənət Universitetinin qrafika fakültəsinin tələbəsi **Nazənin Kianbəxt** məhkəmə prosesinin sonuna qədər zəminə buraxılaraq Təbriz Mərkəzi Həbsxanasından azad edilib. Onun həbsinin səbəbləri, işin təfərrüatları və ittihamlar barədə məlumat yoxdur. Təhlükəsizlik qüvvələri bu 20 yaşlı azərbaycanlı tələbəni 2022-ci il noyabrın 29-da atasının evində həbs edib.

Dekabrın 14-də **Vəhidə Xanpur** Təbrizdə təhlükəsizlik qüvvələri tərəfindən həbs edilib. Bundan əvvəl, son etiraz aksiyaları zamanı Vəhidə Xanpur bir neçə dəfə təhlükəsizlik qüvvələri tərəfindən telefonla hədələnmişdi. Onun harada olması və ona qarşı irəli sürülən ittihamlar barədə məlumat yoxdur.

Dekabrın 5-də **Xədicə Cahani** təhlükəsizlik qüvvələri tərəfindən həbs edilərək Qərbi Azərbaycandakı Miandoab həbsxanasına köçürülüb. Onun son durumu ilə bağlı heç bir məlumat yoxdur.

Amirreza Baqeri – 16 yaşlı uşaq – Şərqi Azərbaycanın Təbriz şəhərində təhlükəsizlik qüvvələri tərəfindən həbs edilib. Əmirreza Baqeri İrənin ali lideri Xamneyini təhqir etdiyi üçün mühakimə olunacaq. O, "İrə İslam Respublikasının liderini təhqir etmək" və "rejim əleyhinə təbliğat aparmaq"da ittiham olunub. O, uşaqdır, ona görə də ailəsi və Azərbaycan hüquq müdafiəçiləri onun vəziyyətindən və mümkün ittihamlardan narahatdırlar.

Zəhra Eskəndəri oktyabrın 21-də instaqramda etiraz mesajları dərc etdiyinə görə həbs edilib. Əvvəlcə Təbriz şəhərinin FATA (kiber polis) idarəsinə çağırılıb, sonra isə həbs edilib.

Onun yaxınlarının bildirdiyinə görə, Zəhra Eskəndəri həbs olunduqdan sonra o, ailəsi ilə qısa müddət ərzində əlaqə saxlayıb və onlara yalnız həbs barədə məlumat verib. Ailənin Zəhranın müvəqqəti azadlığa buraxılması ilə bağlı təhlükəsizlik və məhkəmə orqanlarına müraciəti cavabsız qalır. Onun son durumu ilə bağlı heç bir məlumat yoxdur.

Urmiya Universitetində kampaşa toplaşan tələbələr İslam Respublikası əleyhinə şüarlar səsləndirib və ümummilli etirazlara dəstək veriblər. Bu iki universitetdə ehtimal olunan məhbuslarla bağlı hələ də məlumat yoxdur. Lakin Şərqi Azərbaycandakı bu etirazlarda **Elaheh Bayramian, Zəhra Əzimi** və **Məsümə Maleki** həbs edilib. Elaheh Bayramian məhkəmənin sonuna qədər zəminə buraxıldıqdan sonra sərbəst buraxılıb.

Elaheh Bayramian ekoloqdur. Onun Urmiya gölünün qurumasının təsirlərindən bəhs edən rejissor Pedram Həbib Piran filmində çəkilmiş və Kaliforniyada keçirilən Beynəlxalq Kraliça Palma Festivalında mükafata layiq görülüb. 2022-ci il sentyabrın 26-da o, zəminə buraxılıb.

Oktyabrın 2-də Elahe Bayramian Qərbi Azərbaycan vilayətinin Urmiya şəhərində təhlükəsizlik qüvvələri tərəfindən döyülərək həbs edilib. O, rəssamdır. Elahe Bayramian Urmiya gölünün qurumasının fəsadlarından bəhs edən "Muzey" qısametrajlı filmində rol alıb.

2022-ci il noyabrın 13-də Azərbaycan musiqisi müəllimi **Fətimə Əhmədi** Təbrizdə həbs edilərək naməlum yerə aparılıb.

Oktyabrın 29-da **Sara Hüseynzadə** Urmiyada həbs edilib. Onun son vəziyyəti ilə bağlı əlavə məlumat yoxdur.

Humeyra Torabi məhkəmə prosesinin sonuna qədər müvəqqəti olaraq zəminə buraxılıb. Onu "İslam sisteminə qarşı təbliğat" və "WhatsApp" qrupunda məqalə dərc edərək "rəhbərliyi təhqir etməkdə ittiham edirlər. Humeyra Torabi həbsi zamanı qızının gözü qarşısında şiddətli şəkildə döyülüb. Humeyra Torabi 9 oktyabr 2022-ci ildə Şərqi Azərbaycanın Əhər şəhərində həbs edilib.

2022-ci il oktyabrın 29-da **İliya Cəfərpənəh** Urmiyada təhlükəsizlik agentləri tərəfindən həbs edilib. Onun ittihamı və harada olması barədə heç bir məlumat dərc edilməyib.

Oktyabrın 8-də Qərbi Azərbaycanın Urmiya şəhərində etirazçı, tələbə **Səba Paşazadə** təhlükəsizlik qüvvələri tərəfindən həbs edilib. Əlavə məlumat yoxdur.

Zəhra Kərimi sentyabrın 26-da Urmiyada həbs edilib. Onun statusu haqqında məlumat yoxdur. Zəhra Kərimi blogerdir.

2022-ci il oktyabrın 12-də 16 yaşlı **Əmir Məhəmməd Biğale** Astaradakı məktəbinin qarşısında həbs edilib. Onun haqqında əlavə məlumat yoxdur.

2022-ci il oktyabrın 17-də **Aysan Adibeig** və **Sediqə Adibeig** Təbriz həbsxanasından məhkəmə prosesinin sonuna qədər zəminə buraxılıblar. Onlar oktyabrın 12-də Təbrizdə həbs ediliblər. Həbs olunarkən təhlükəsizlik qüvvələri tərəfindən vəhşicəsinə döyüldülər.

22 sentyabr 2022-ci il sentyabrın 22-də təbrizli yoqa məşqçisi və blogger **Sevda Araşkia** həbs edilib.

Təbriz sakini **Fərnaz Əlizadə Qlanbər** məhkəmə prosesi başa çatana qədər zəminə buraxılıb. Dekabrın 19-da Fərnaz Əlizadə həbs olunaraq Təbriz zindanına köçürülüb. Ona qarşı mümkün ittihamlar barədə məlumat yoxdur.

2022-ci il dekabrın 18-də Azərbaycanlı alpinist və məşqçi **Maliheh Baniasad** Təbrizdəki Ayqar Alpinistlik Klubunda təhlükəsizlik qüvvələri tərəfindən həbs edilib. Onun harada olması və ehtimal olunan ittihamlar barədə heç bir məlumat dərc edilməyib.

C Kəşfiyyat Nazirliyi Tərəfindən Çağırılan Qadınlar

Son günlər İran İslam Respublikasının Kəşfiyyat rəsmiləri Azərbaycanın müxtəlif şəhərlərində fəalları və onların yaxınlarını həbs edib, onları kəşfiyyat idarəsinə çağıraraq işgəncə verməklə hədələyirlər. Kəşfiyyat Nazirliyi bu üsuldən Azərbaycan xalqının nümayişlərdə iştirakının qarşısını almaq və ya qurbanlar və ya şahidlər tərəfindən insan hüquqlarının pozulması barədə məlumat verməyin qarşısını almaq üçün istifadə edir.

Ad və Soyad

Şəhər

Şəkil

Pərisa Söhrabi Şərqi Azərbaycan - Təbriz

Fatimə (Pinar) Şaker Qərbi Azərbaycan - Xoy

Məryəm Heydəri

Zəncan

Pərisa Söhrabi tvit yazdığına görə Təbrizdəki FATA-ya (Kiber Polis) çağırılıb. Sentyabrın 24-ü o həbsdə olub. Ertəsi gün mühafizəçinin qərarı ilə o, zaminə buraxılıb. Lakin oktyabrın 20-də müstəntiqin çağırışından sonra o, yenidən həbs edilib.

Həbs olunduğu gündən Pərisa Söhrabi Təbriz Mərkəzi Həbsxanasına göndərilib. Pərisanın fiziki vəziyyəti yaxşı deyildi və onu həbsxanada müalicə edən həkim bunu etiraf etmişdir. Pərisanın bacısının dediyinə görə, əvvəllər beyin əməliyyatı keçirdiyi və tibbi və terapevtik qayğıya ehtiyacı olduğu üçün onun səhhəti əhəmiyyətli dərəcədə narahat idi. Onun həbsinin davam etməsi onun həyatını ciddi təhlükə altına qoyur. Belə problemlərə baxmayaraq, vəkilinin məhkəməyə təqdim etdiyi zaminə buraxılması ilə bağlı müraciəti həftələrlə cavabsız qalıb. Pərisa dekabrın 4-də məhkəmə prosesinin sonuna qədər zaminə buraxıldıqdan sonra Təbriz Mərkəzi Həbsxanasından buraxılıb.

2022-ci il noyabrın 24-də **Fatimə (Pinar) Şaker** Xoy məhkəməsinə çağırılıb. Onun ittihamları "İran Respublikası əleyhinə təbliğat" və "Müxalifət qrupa üzv olmaq"dır.

Noyabrın 5-də **Məryəm Heydəri** "kiberməkanda sistem əleyhinə təbliğat aparmaq" ittihamı ilə Zəncan məhkəməsinə çağırılıb. O, zaminə buraxılıb.

D İşdən Uzaqlaşdırılmış Qadın

Ad	Şəhər	Gender	İttiham	Hökm	Şəkil
Şəmsi Abbasəlizadə	Şərqi Azərbaycan - Təbriz	Qadın	Aylar Həqqinin dəfn mərasimində şirkət etdiyi üçün	Universitetdə fəaliyyətdə dayandırılıb	

Təbriz Tibb Elmləri Universitetinin professoru **Şəmsi Abbasəlizadə** son aksiyaların qurbanlarından olan Aylar Həqqinin dəfn mərasimində iştirak etdiyi üçün universitetdəki işindən qovulub.

E Həbsə Məhkum Edilmiş Azərbaycanlı Qadın Hüquqşünas

Azərbaycan vəkllərinə təhlükəsizlik qüvvələri tərəfdən təzyiq artmışdır.

2022-ci ilin sentyabrında İran İslam Respublikasına qarşı dinc nümayişlər başlayandan bəri azərbaycanlı vəkllərə qarşı təhlükəsizlik təzyiqləri görünməmiş şəkildə artıb, çünki onlar həbs olunanları təmsil etmək və hüquqi dəstək vermək üçün qəbul ediləblər. Bu müddət ərzində ən azı dörd vəkil həbs cəzasına məhkum edilib. Bundan əlavə, bir neçə vəkilin lisenziyası ləğv edilib.

Qeyd olunan hallara görə Omid Rəhmani Sədiq Azar Şərqi Azərbaycan Vəkllər Kollegiyasının polis prokuroru vəzifəsindən istefa verib. Əvvəllər İran İslam Respublikasının təhlükəsizlik qüvvələri tərəfindən həbs edilmiş Şərqi Azərbaycan Vəkllər Kollegiyasının insan haqları komissiyasının rəhbəri Sina Yusefi öz Twitter səhifəsində bu istefanın səbəbinin təhlükəsizlik qurumlarının təzyiqi olduğunu bildirib. Dərnək üzvlərinin 50-dən çoxunun lisenziyasını ləğv olunduğu deyilir.

50-dən çox vəkilin adı lisenziyalarının dayandırılması və ya ləğv edilməsi kimi inzibati qayda-da araşdırılması üçün kəşfiyyat nazirliyi tərəfindən Şərqi Azərbaycan Mərkəzinə göndərilib. Lakin Omid Rahmani Sədiq Azar bu ədalətsiz əmərlərə tabe olmadı və istefaya getməyə məcbur oldu.

Sina Yusefi hüquq idarələrinə çoxlu müraciətlər barədə də məlumatlandırılıb. O, "Həmkarlarımla ofislərinə və hüquqşünaslar birliyinə müraciətlərin həcmi qəbul olunmayacaq qədər çox idi. Vəkllər tərəfindən, etirazlarda saxlanılanların sayı çox olduğuna görə İnsan Hüquqları Komissiyası Müdafiə Komitəsinin yaradılması barədə qərar qəbul edildi. Lakin bu peşə borcunu yerinə yetirdiyimə və vəkil andına sadıq qaldığım üçün hökumət mənə hücum etdi, qanunsuz qrup yaratmaqla bağlı növbəti ittihamla üzləşdim" deyib.

Ad və Soyad	Şəhər	Gender	İttiham	Hökm	Şəkil
Negin Kiani	Şərqi Azərbaycan - Təbriz	Qadın	İran İslam Respublikası əleyhinə təbliğat	Bir il həbs və ölkədən çıxış qadağası	

Azərbaycanlı vəkil **Negin Kiani** dekabrın 20-də bir il müddətinə azadlıqdan məhrum edilib və ölkədən çıxışına qadağa qoyulub. Negin Kiani etiraz aksiyalarında məhbusları təmsil etməyi qəbul etdiyi üçün həbs edilərək Təbriz Mərkəzi Həbsxanasına köçürülüb. Noyabrın 13-də Şərqi Azərbaycan Hüquqşünaslar Dərnəyinin bu üzvü məhkəmə prosesinin sonuna qədər zaminə buraxıldıqdan sonra sərbəst buraxılıb. Hazırda onun işi davam etdirilir.

F Məhkum Qadın Etirazçılar

Ad və Soyad	Şəhər	İttiham	Hökm	şəkil
Fərzanə Qərə Həsənlü	Kərəc	Basici qüvvələrinin üzvünü öldürmək	İyirmi beş il həbs	
Səfiyə Qarabaği	Zəncan	Kiberməkanda rejim əleyhinə təbliğət, etirazlara dəstək vermək və yalan yaymaq	Apellyasiya məhkəməsində bəraət alıb	
Soheila Zalbeigi	Qəzvin	Bəlli deyil	Bir il həbs	
Sarina Gharabati	Qərbi Azərbay- can - Urmu	İslam Respublikası sisteminə qarşı təbliğət və milli təhlükəsizliyi pozmaq məqsədi ilə sövdələşmə	Beş il həbs	
Nəyyer Sənəndacıyan Hökmabadi	Şərqi Azərbay- can - Təbriz	Qanunsuz toplantıda iştirak etməklə ölkənin daxili təhlükəsi- zliyinə qarşı toplaşmaq və sövdələşmə	İki il həbs və iki il ölkədən çıxış qadağası	
Faizə Cavadi	Qərbi Azərbay- can - Urmu	İslam Respublikası sisteminə qarşı təbliğət və milli təhlükəsizliyi pozmaq üçün toplaşmaq və sövdələşmə	Beş il həbs	

Soniya Sutudə	Qərbi Azərbaycan - Urmu	İslam Respublikası sisteminə qarşı təbliğat və milli təhlükəsizliyi pozmaq üçün toplaşmaq və sövdələşmə	Üç il həbs	
Leyli Purbaba	Şərqi Azərbaycan	Bəlli deyil	Üç il həbs və 44 şallaq zərbəsi	
Səmanə Babazadə	Şərqi Azərbaycan	Bəlli deyil	100 milyon rial cərimə, iki il ölkədən çıxış qadağası və mobil telefonunun müsadirəsi	
Nazlı Səidi	Şərqi Azərbaycan	Rejim əleyhinə təbliğat, və Əlavə cəza	30 milyon tümən cərimə olunur, və İki il ölkədən çıxış qadağası	
Səmanə Dadgər	Zəncan Əbhər	- Ölkənin təhlükəsizliyinə qarşıgizli fəaliyyət	Beş il şərti həbs və 74 şallaq zərbəsi və dörd aylıq həbs əvəzinə 30 milyon rial cərimə	
Maidə Olad Qaragöz	Şərqi Azərbaycan - Təbriz	Bəlli deyil	Ölkəni tərk etməyə iki il qadağa, 16 ay həbs və 8 milyon rial cərimə	
Nilufər Şakeri	Kərəc	Bəlli deyil	Altı il həbs və ölkəni tərk etməyə iki il qadağa	

Məhdiyə (Melika) Seyedfurouği	Şərqi Azərbay- can - Təbriz	Bəlli deyil	Üç il həbs	
Mina Əlixani	Zəncan	İctimai asayişin pozulması	Altı ay həbs və 74 şallaq zərbəsi	
Şiva Kianfər	Şərqi Azərbay- can	Bəlli deyil	Üç il həbs	
Pərisa Ciddi	Ərdəbil - Ger- mi	İrəni İslam Respublikası əleyhinə təbliğət aparmaq	3 aylıq həbs cəzası; Nəhayət, apellyasiya məhkəməsi ona bərəət qazandırır	
Kubra Cabbari	Zəncan	İrəni İslam Respublikası əleyhinə təbliğət aparmaq	Bərəət alıb	
Məhliqə Babazadə	Şərqi Azərbay- can - Təbriz	Bəlli deyil	İki il müddətinə ölkədən çıxışına qadağa və cərimə cəzası kəsilsə də, apellyasiya məhkəməsi ona bərəət qazandırır	
Fətimə Məhəmmadi	Şərqi Azərbay- can - Təbriz	Bəlli deyil	İki il müddətinə ölkədən çıxışına qadağa və cərimə cəzası kəsilsə də, apellyasiya məhkəməsi ona bərəət qazandırır	

Fərzanə Qərə Həsənlü Kərəc İnqilab Məhkəməsi tərəfindən Əhvazda heç kimlə əlaqə saxla-
madan 25 il həbs cəzasına məhkum edilib. 46 yaşlı və laboratoriya elmləri üzrə ekspert olan

Fərzanə Qərə Həsənlü uzunmüddətli həbs cəzasına məhkum edilib. O və həyat yoldaşı Hədis Nəcəfinin qırx mərasimində Basic qüvvələrinin üzvünü öldürməkdə günahlandırılırlar. İnqilab Məhkəməsi heç bir sübut və sənəd olmadan həbsdə olan bu cütlük barəsində bu qeyri-insani və qəddar hökmləri çıxarıb.

Heydərinin başçılıq etdiyi Zəncan İnqilab Məhkəməsinin ikinci şöbəsindən **Səfiyə Qarabaği** şəxsi İnstagram səhifəsində son etirazlarla bağlı məzmunun dərc edilməsi nümunələri ilə İran İslam Respublikası sisteminə qarşı təbliğat aparmaq ittihamından məhkəmədən bəraət alıb.

Oktyabrın 1-də Zəncanın kəşfiyyatçıları jurnalist və qadın hüquqları müdafiəçisi Səfiyə Qarabağini həbs edərək naməlum yerə köçürdülər. Oktyabrın 8-də Səfiyə Qarabaği məhkəmə prosesinin sonuna qədər zəminə buraxılıb. Prosesin ilkin mərhələsində onun ittihamı "İran İslam Respublikasına qarşı təbliğat" adlandırılıb.

Bundan əlavə, qadın hüquq müdafiəçisi kimi onun 2016-cı ildə də daxil olmaqla, Zəncan Kəşfiyyat İdarəsi tərəfindən "kiberməkanda rejim əleyhinə təbliğat aparmaq", "etirazları dəstəkləmək" və "yalan yaymaq" kimi ittihamlarla çağırılıb həbs olunma tarixi var. "Gender bərabərsizliyinə və qadınların hüquqlarının pozulmasına etiraz etmək, ölkədə qadınlarla bağlı qəbul edilən qanunlara və azadlığın olmamasına etiraz etmək, ayrışdırıcı və ədalətsizliyə etiraz etmək, siyasi məhbusları dəstəkləmək, həbs olunanlara dəstək olmaq kimi səbəblərdən həbs edilib və barəsində ittiham irəli sürülüb.

Noyabrın 18-də **Soheila Zalbeigi** həbsdən azad edildi. Soheila Zalbeigi bir gün əvvəl Qəzvin şəhərində SEPAH qüvvələri tərəfindən tutularaq noyabrın 17-də həbsxanaya köçürülüb. Həbs edilməzdən əvvəl Takestan şəhərindəki Omid məktəbinin direktoru Soheila Zalbeygi noyabr ayında səhər saat 11:00-da SEPAH-ın kəşfiyyat şöbəsinə çağırılıb.

SEPAH kəşfiyyatının telefon çağırışı əsasında bu müdür SEPAH kəşfiyyat qərargahına daxil olub. Lakin onu həbs ediblər. Gözlərini bağlayıb, prokurorluğa aparıblar. Onu da vurğulamaq lazımdır ki, bu həbs təəssüf ki, zorakılıqla müşayiət olundu və agentlərdən biri kobudcasına, zorla bu müəllimi maşına mindirib. Həmçinin Takestan şəhərinin bu direktorunun avtomobili və mobil telefonu müsadirə edilib. O, bir ay müddətinə azadlıqdan məhrum edilib. Onun ittihamları ilə bağlı heç bir məlumat dərc edilməyib. Soheila Zalbeygi Qəzvin vilayətinin uğurlu idarəçilərindən biridir və Qəzvin vilayətində müəllimlər həmkarlar ittifaqının idarə heyətinin üzvüdür.

Nəyyer Sənəndacıyan Hökmabadi 2 il müddətinə azadlıqdan məhrum edilib. Şərqi Azərbaycan əyalətinin Apellyasiya Məhkəməsinin 32-ci şöbəsi Nəyyer Sənəndacıyan Hökmabadini 2 il həbs və 2 il ölkədən çıxış qadağası ilə cəzalandırıb. Vətəndaş oktyabrın 7-də Təbrizdə təhlükəsizlik qüvvələri tərəfindən tutularaq bu şəhərin həbsxanasına köçürülüb. Şərqi Azərbaycan Əyalətinin Apellyasiya Məhkəməsinin 32-ci şöbəsi təqsirləndirilən şəxsə "Qanunsuz toplantıda iştirak etməklə toplaşmaq və ölkənin daxili təhlükəsizliyinə qarşı əlbir olmaq" ittihamı ilə hökm çıxarıb.

Qərbi Azərbaycanın Urmiya İnkilab Məhkəməsinin üçüncü şöbəsi hakim Nəcəfzadənin sədrliyi ilə son etirazlar zamanı həbs edilən **Sarina Gharabati, Faizə Cavadi, Şiva Kianfər, və Soniya Sutudə** barəsində həbs qərarı çıxarılıb. Yerli xəbər mənbələrinin məlumatına görə, prosesdə bu şəxslərə qarşı ittihamlar “İslam Respublikasına qarşı təbliğat” və “milli təhlükəsizliyi pozmaq üçün toplaşmaq və sövdələşmə” olub. İş üzrə hakim hökm barədə təqsirləndirilən şəxslərə şifahi məlumat verib. Hökmə əsasən, Sarina Qərabəti və Faizə Cavadi 5 il, Şiva Kianfar 4 il, Sonia Sutudə isə 3 il müddətinə azadlıqdan məhrum edilib.

Xanım Sarina Qərabəti tapançadan atıcılıq üzrə azərbaycanlı idmançı və İran İslam Respublikasının atıcılıq üzrə milli komandasının keçmiş üzvü olub. Onun vəziyyəti ailəsini və azərbaycanlı hüquq müdafiəçilərini narahat edir. Çünki bu şəxslərin həbsi və işinə baxılması üçün qısa müddət olduğu, eləcə də işlərinin İnkilab Məhkəməsinin 2-ci şöbəsindən ağır hökmlər çıxarmaq tarixçəsi olan 3-cü kollegiyaya verilməsini nəzərə alsaq, çox güman ki, işə nə lazımı qaydada baxılıb, nə də qanuni icraat aparılmayıb və əsaslandırılmış məhkəmə prosesi aparılmadan qərarlar çıxarılıb.

Bu yaxınlarda həbs edilənlərdən biri **Leyli Purbaba** 3 il həbs və 44 şallaq zərbəsi ilə cəzalandırılıb. İttihamın adı, çıxaran məhkəmə şöbəsi və mümkün qərar barədə ətraflı məlumat dərc etməyib.

Bundan əvvəl, xanım Purbaba 2023-cü il noyabrın 2-də Şərqi Azərbaycanın FATA-ya (kiber polis) çağırıldıqdan sonra həbs edilib.

Azərbaycanlı sənətçi və aktrisa **Səmanə Babazadəyə** 100 milyon rial cərimə və 2 il ölkədən çıxışına qadağa qoyulub. Həmçinin onun mobil telefonu da götürülüb. Səmanə Babazadə noyabrın 13-də Təbriz məhkəməsi tərəfindən çağırıldıktan sonra həbs edilərək Təbrizin mərkəzi zindanına köçürülür. Noyabrın 22-də Səmanə Babazadə Təbrizin mərkəzi həbsxanasından azad edilib. O, noyabrın 13-də Təbriz məhkəməsi tərəfindən çağırıldıqdan sonra həbs edilib.

Tibb tələbəsi və son etirazlarda saxlanılanlardan biri olan **Nazlı Səidi** toplaşmaq və dövlətə qarşı gizli fəaliyyət ittihamı ilə 15 ay həbs, rejim əleyhinə təbliğat aparmaq ittihamı ilə 100 milyon rial cərimə və 2 il ölkədən çıxış qadağası Təbriz Ümumi və İnkilab Məhkəməsinin 1-ci şöbəsi tərəfindən qərar çıxarılıb. Nazlı Səidi 24 oktyabr 2022-ci ildə təhlükəsizlik qüvvələri tərəfindən həbs edilmiş və məhkəmə prosesinin sonuna qədər zəminə buraxıldıqdan sonra noyabrın 19-da sərbəst buraxılmışdır.

Son etirazların ilk günlərində həbs edilənlərdən **Səmanə Dadgər** İnkilab Məhkəməsi və 2 Əbhər Cəza Məhkəməsinin 103 sayılı şöbəsi tərəfindən 5 il şərti həbs və 74 şallaq və 4 ay həbs əvəzinə 30 milyon rial cəzaya məhkum edilib. “İcma və ölkənin təhlükəsizliyinə qarşı sövdələşmə” ittihamı ilə.

Sentyabrın 22-də təhlükəsizlik agentləri Heydər şəhərində vətəndaşların toplaşmasına cavab olaraq bir çox vətəndaşı həbs etdilər. Səmanə Dadgər Zəncan-Heydərçdəki evində polis əmək-

daşları tərəfindən saxlanılaraq vəhşicəsinə döyülüb. O, Əbhərin həbsxanasına köçürülür. Girov qarşılığında sonra xanım Samaneh Dadgar bazar günü, oktyabrın 9-da azad edilib.

Təbriz şəhər İnqilab Məhkəməsinin birinci şöbəsi **Maidə Olad Qaragöz** 16 ay həbs, 80 milyon rial cərimə, iki il ölkədən çıxış qadağası və mobil telefonunu müsadirə etməyə məhkum edib.

Maidə Olad Qaragöz son etirazlar zamanı həbs edilib və məhkəmə prosesinin sonuna qədər girov müqabilində müvəqqəti olaraq Təbriz Mərkəzi Həbsxanasından azad edilib. Maideə Olad Qaragözün bacısı Tวิตterdə yazıb: "Bu gün bizə məlumat verildi ki, dekabrın 5-də bacımla bağlı məhkəmə iclası keçiriləcək!"

Sentyabrın 28-də rejim əleyhinə təbliğat aparmaq ittihamı ilə həbs edilən Maidə Olad Qaragöz 100 milyon riyal girov ödədikdən iki həftə sonra sərbəst buraxılıb. Noyabrın 15-də səlahiyyətli onə yenidən zəng edərək prokurorluğa çağırıblar, bundan sonra o, yenidən həbs edilib. Meidənin ailəsi "Məhkəmə keçirilmədiyi və hökm çıxarılmadığı üçün qızımızın yenidən həbs olunmasının səbəblərini bilmirik" dedi. Maidə Old Qaragöz Təbrizin mərkəzi həbsxanasına köçürülüb. Onun telefon danışıqları kimi əsas məhbus hüquqlarının qarşısı alınır.

Zəncanlı azərbaycanlı qız, Kərəc sakini **Nilufər Şakeri** 6 il həbs və ölkədən çıxışına 2 il qadağa qoyub. Onun ilk məhkəməsi özünü müdafiə etmək üçün vəkil hüququ olmadan keçirilib.

Nilufər Şakerinin anasının dediyinə görə: "Qızımın həbsdə olduğu 5 aya yaxın vaxtdan sonra hələ də qərarsız, nə hökm elan olunub, nə də vəkil ala bilirik".

Nilufər Şakeri saxlandığı müddətdə ən ağır işgəncələrə məruz qaldığı üçün daxili qanaxma səbəbindən 2022-ci il dekabrın 24-də xəstəxanaya aparılıb. İnternetdə paylaşılan videoda onun daxili qanaxma səbəbindən həbsxanadan xəstəxanaya aparıldığı əks olunub. Təhlükəsizlik qüvvələri xanım Nilufər Şakerini ağır fiziki vəziyyətindən asılı olmayaraq, müalicə olunmadan yenidən həbsxanaya köçürüb. Onun səhhəti ilə bağlı dərin narahatlıq var, çünki işgəncə onun daxili qanaxmasına səbəb olub. Onun həyatı təhlükədədir.

Nilufər Şakeri 2022-ci il oktyabrın 11-də Kərəc-Gohərdəştəki evində həbs edilib.

24 yaşlı gənc **Məhdiyə (Melika) Seyedfuruği** yüz gündən artıqdır ki, Təbriz Mərkəzi Həbsxanasında saxlanılır. Təbrizin mərkəzi həbsxanasında Məhdiyə (Melika) Seyidfuruğinin psixi və fiziki vəziyyətinin ağır olduğu bildirilir.

Məhdiyə Seyedfuruği 3 il müddətinə azadlıqdan məhrum edilib. Ona qarşı irəli sürülən ittihamlar barədə məlumat yoxdur. Ailəsi qızlarının saxlanması xəbərini dərc etməmək üçün ciddi təzyiqlərə məruz qalıblar.

O, vəkil tutmaq hüququndan məhrum edilib və işgəncə altında verdiyi etiraflar əsasında 3 il müddətinə azadlıqdan məhrum edilib. Onun İnstagram səhifəsi FATA (Kiber Polis) tərəfindən

bağlanıb.

2023-cü il fevralın 1-də Zəncan sakini **Mina Əlixani** “ictimai asayiş pozmaq” ittihamı ilə həbs edilərək 6 ay həbs və 74 şallaq cəzasını çəkmək üçün Zəncanın Səfərabad həbsxanasına göndərilib.

Germi (Muğan) şəhərində yaşayan Azərbaycanlı vətəndaş hüquqları və qadın hüquqları müdafiəçisi **Pərisa Ciddi** Ərdəbil əyalətinin Apellyasiya Məhkəməsinin 14-cü şöbəsi tərəfindən “İran İslam Respublikası əleyhinə təbliğat” ittihamından ilə bəraət alıb.

Daha əvvəl Parisa Ceddin Germi (Muğan) Baş Məhkəməsinin birinci şöbəsi tərəfindən “İran İslam Respublikası əleyhinə təbliğat” ittihamı ilə 3 aylıq həbs cəzasına məhkum edilmişdi.

2021-ci il oktyabrın 21-də Germi şəhərinin kəşfiyyat idarəsi xanım Ciddini telefon zəngi ilə idarəyə çağırıb. Xanım Ciddinin qardaşının sözlərinə görə, müvafiq məhkəmə bu hökmü çıxarmaq üçün əsas kimi Pərisanın İnstagram səhifəsindəki yazılardan, o cümlədən beynəlxalq futbolçu Əli Kəriminin Urmiya gölü ilə bağlı hekayəsinin yenidən dərc edilməsindən istifadə edib.

Kübra Cəbbariyə Zəncan Baş İnqilab Məhkəməsinin 2-ci şöbəsindən bəraət alıb.

Hakim Heydərinin rəhbərlik etdiyi sözügedən kollegiyanın verdiyi fərmanda deyilir: “... konstitusiyaya görə bəzi hərəkətləri və qanunları, hətta məhkəmə rəylərini tənqid və tənqid etmək hüququ fiziki və hüquqi şəxslərin ayrılmaz hüququdur. Yalnız bəzi orqanların fəaliyyətini tənqid edən, bütövlükdə sistem əleyhinə və ya müxalifət təşkilatı sayılmayan qrupların xeyrinə təbliğat xarakterli bir neçə xəbər göndərən təqsirləndirilən şəxs öz hərəkətlərinin məqsədinin iqtisadi, mədəni vəziyyəti yaxşılaşdırmaq olduğunu bildirib. və siyasi vəziyyəti və ölkənin mənafeyini müdafiə edən təqsirləndirilən şəxs təhsil katibi olan ictimai şəxsiyyətinə görə bu ölkənin uşaqlarının təhsilində cəmiyyətə bir çox xidmətlər göstərmişdir. Məhkəməyə görə, şübhəlinin bəraətinə dair hökm çıxarılmışdır.

Noyabrın 14-də Kübra Cəbbari Zəncana 2-ci İctimai Təhqiqat və İnqilab Şöbəsinə çağırılıb və ittihamlar izah edildikdən sonra məhkəmə prosesi başa çatana qədər zəminə buraxılıb.

“Parla” Azərbaycan rəqs qrupunun rəhbəri **Fatimə Məhəmmədi** və “Parla” Azərbaycan rəqs qrupunun üzvü, musiqi fakültəsinin tələbəsi Mahliqa Babzadə apellyasiya məhkəməsi tərəfindən bəraət alıb. Onlara iki il ölkədən çıxış qadağası və cərimə cəzası verilmişdi. Onların ittihamları ilə bağlı əlavə məlumat yoxdur. Noyabrın 15-də Fatimə Məhəmmədi və Mahliqa Babzadə Şərqi Azərbaycanın Təbriz şəhərində həbs edilmişdir.

8 Tövsiyə

İran daxilində insan haqları müdafiəçilərinin internetə lazımi şəkildə çıxışının olmaması və mövcud mühit səbəbindən və həbs olunan etirazçıların adları haqqında dəqiq məlumat toplamaq çətin

olur. Buna baxmayaraq, topladıqlarımız məlumatlar məhbusların səhətləri ilə bağlı narahatlığın kəskinləşməsinə səbəb olub. Qurbanların həddən artıq çox olduğuna əminik, lakin biz siyahıya yalnız təsdiq edə bildiyimiz halları daxil etdik.

Qadın və uşaq hüquqlarının vəziyyəti həmişə dramatik olub. Nümayişlərin başladığı sentyabr-dan bəri vəziyyət daha da pisləşib, qadın və uşaq hüquqlarının vəziyyəti sarsıdıcı olub. Bundan əlavə, azlıqda olan qadınlar və uşaqlar daha həssasdırlar. Repressiv rejim azlıqlara, qadınlara və uşaqlara qarşı daha amansızdır.

İnsan haqları müdafiəçilərinin sözlərinə görə, İran azlıqların çoxluq təşkil etdiyi əyalətlərdə yerləşən azlıqların etirazlarını yatırmaq üçün həqiqi güllədən və ağır silahlardan istifadə etməkdə ittiham olunur. Sosial şəbəkələrdə yayımlanan görüntülərə əsasən, İran polisi və kəşfiyyatçıları, eləcə də İran İnkilabı Keşikçiləri Korpusu və Bəsic qüvvələri həqiqi güllələrdən istifadə edərək nümayişçilərə və ətrafdakı mülki şəxslərə atəş açıblar.

Human Rights Watch təşkilatının İran araşdırmaçısı Tara Sepehri Far, "Hökumətin hədsiz vəhşiliyi Zahedan kimi uzun müddət diqqətdən kənar qalmış icmaların mübarizəsini etirazların mərkəzinə gətirib"dedi. "Birləşmiş Millətlər Təşkilatının İranla bağlı yeni yaradılmış faktaraşdırıcı missiyası Sistan və Bəlucistan əyalətinin əsasən bəluc əhalisinin yaşadığı Zahidan kimi azlıqların üstünlük təşkil etdiyi bölgələrdə təhlükəsizlik qüvvələrinin vəhşiliklərinə xüsusi diqqət yetirməlidir."¹⁸ Həmçinin, Kürdüstan, Azərbaycan və Xuzistan kimi azlıqların məskunlaşdığı digər ərazilər, yəni orada yaşayan bəluclər, kürdlər, türklər və ərəb çoxluqlarına insan hüquqları təşkilatları daha çox diqqət yetirməlidir. Yayımlanan videolara görə, Kirmanşah əyalətində İran İslam Respublikasının repressiv hərbi qüvvələri etiraz aksiyası keçirən insanlara qarşı bibər qazı yerinə müntəzəm olaraq "heksaxloroetan" qazı olduğu deyilən yaşıl qazdan istifadə edib.¹⁹

Təhlükəsizlik qüvvələri, polis, hökumət, repressiv qüvvələr, anti-iğtişaş və Bəsic qüvvələri son etirazlarla yanaşı etirazları yatırmaq üçün azlıqları, qadınları və uşaqları ciddi şəkildə sıxışdırıblar. Həmçinin məlum qurbanlar azlıqlara aid qadınlar və uşaqlardır. Məhsa Əmini (qadın-kürd), Hədis Nəcəfi (qadın - Azərbaycan türkü), Kian Pirfalak (uşaq - lor), Sərina İsmailzadə (uşaq - Azərbaycan türkü).

Əlaqə məlumatı:

etekyazi@gmail.com

¹⁸<https://www.hrw.org/news/2022/12/22/iran-bloody-friday-crackdown-years-deadliest>

¹⁹<https://farsi.alarabiya.net>